

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

A Study of Buddhist Lifestyle and Culture of Tai Dam Ethnic Groups in
Loei Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

Patterns of the Buddhist Culture Conservation of
the Tai Dam Ethnic Group in Loei Province

โดย

นางสงสุข ภาแก้ว

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์

นายพัทธนันท์ นวลน้อย

นายอาทิตย์ แวงโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765023

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

A Study of Buddhist Lifestyle and Culture of Tai Dam Ethnic Groups in
Loei Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

Patterns of the Buddhist Culture Conservation of
the Tai Dam Ethnic Group in Loei Province

โดย

นางสงสุข ภาแก้ว

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์

นายพัทธนันท์ นวลน้อย

นายอาทิตย์ แวงโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

MCU RS 800765023

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

A Study of Buddhist Lifestyle and Culture of Tai Dam Ethnic Groups in Loei Province

Under Research Program

Patterns of the Buddhist culture conservation of the Tai Dam ethnic group In Loei Province

By

Mrs. Songsuk Phakaew

Mr. Akekalak Kongthip

Mr. Pattanan Nualnoy

Mr. Arthit Waengso

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Loei Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded by Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765023

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ผู้วิจัย: นางสาวสุช ภาแก้ว, นายเอกลักษณ์ คงทิพย์, นายพัทธนันท์ นวลน้อย,
นายอาทิตย์ แวงโส

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๒) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งมีรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญภายใต้แผนบูรณาการวิจัย จำนวน ๕๐ รูป/คน

ผลการศึกษาวิจัย

๑. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย จากการศึกษาพบว่า วิถีความเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านความเชื่อและพิธีกรรม การแต่งกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ภาษา และการละเล่น ล้วนแล้วแต่ช่วยตอกย้ำความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่ยังคงมีกลิ่นอายของความเป็นวิถีวัฒนธรรมไทดำได้เป็นอย่างดี ส่วนความเป็นวัฒนธรรมวิถีพุทธในวิถีชีวิตความเป็นของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดภายใต้วิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ช่วยสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๒. การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ และการสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของชาวไทดำให้คงอยู่ ด้วยการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมความเป็นไทดำที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้พยายามสรรค์สร้างขึ้น พร้อมกับสร้าง “ความเป็นพุทธทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, การดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, วัฒนธรรมวิถีพุทธ, กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

Research Title: A Study of Buddhist Lifestyle and Culture of Tai Dam Ethnic Groups in Loei Province

Researchers: Mrs. Songsuk Phakaew, Mr. Akekalak Kongthip, Mr. Pattanan Nualnoy, Mr. Arthit Waengso

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Loei Buddhist College

Fiscal Year: 2565 / 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the Buddhist way of life and culture of the Tai Dam ethnic group in Loei Province and 2) to study the existence of the Buddhist way of life and culture of the Tai Dam ethnic group in Loei Province. which has a qualitative research model Data were collected from in-depth interviews of the populations used in this research. It is a group of people who live in the Tai Dam cultural community area. Na Pa Nad Village, Khao Kaew Subdistrict, Chiang Khan District, Loei Province, and from key informants under the Integrated Research Plan, 50 photos/person

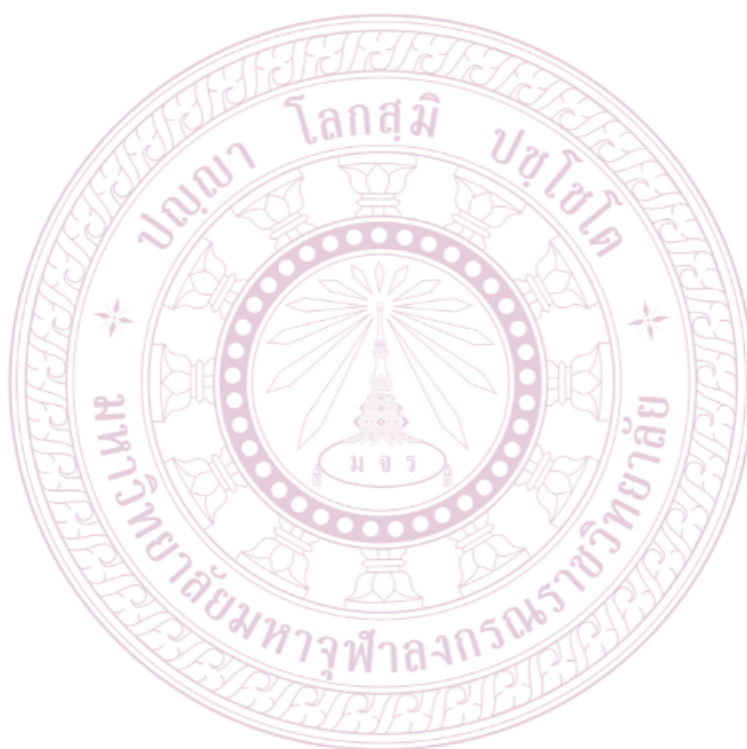
Research results

1. Lifestyle and Buddhist culture of Tai Dam ethnic group in Loei Province
The study found that the way of being a cultural community of Tai Dam, Ban Na Pa Nad, which is conveyed through various stories through beliefs and rituals, dress, houses, language and play, all help to reinforce the ethnic community that still has a sense of way of life. Tai Dam culture as well As for the Buddhist culture in the way of life of the Tai Dam people of Ban Na Pa Nad under the way of life as well as practices in beliefs and rituals, helping to create a multicultural way for people in the community to live together happily
2. Existence of Buddhist way of life and culture of Tai Dam ethnic groups in Loei Province
From the study, it was found that learning the way of life and culture of the Tai Dam ethnic group and creating a multicultural way of working with the local community Most of them are for the preservation of the culture of the Tai Dam people.

By realizing the value and importance of the Tai Dam culture that has been inherited from our ancestors. It is what the Tai Dam people of Ban Na Pa Nad have tried to create. ready to build “Multiculturalism” together with the local community

Keyword: way of life, Maintaining a cultural identity, Buddhist culture, Tai Dam ethnic group

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย นี้ สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเวยนามท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้นไว้ในที่นี้ ดังนี้

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขปรับปรุงงานวิจัยนี้ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย โดยพระราชปรีชามุณี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยในวันเวลาราชการได้ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ที่อำนวยความสะดวกในระหว่างการทำวิจัย

๓. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ว่าจะเป็นตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น เยาวชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ รวมถึงตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนตัวแทนของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ชุมชนตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ที่ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ประกอบในวิจัยเล่มนี้

จึงใคร่ขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นางสงสุข ภาแก้ว และคณะ

๙ กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๒
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมชุมชน.....	๖
๒.๑.๑ ความหมายของวิถีวัฒนธรรมชุมชน.....	๗
๒.๑.๒ ความสำคัญของวิถีวัฒนธรรมชุมชน.....	๘
๒.๑.๓ ลักษณะของวิถีวัฒนธรรมชุมชน.....	๙
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๑๒
๒.๒.๑ ความสำคัญของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๑๒
๒.๒.๒ ลักษณะของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีพุทธ.....	๑๖
๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรมวิถีพุทธ.....	๑๖
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์.....	๑๗
๒.๔.๑ ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์.....	๑๗
๒.๔.๒ ลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์.....	๑๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๙
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๓๐

๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๓๐
๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๓๐
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๓๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๓๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๓๑
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๓๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๓๓
๔.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย.....	๓๓
๔.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย.....	๔๑
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๔๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๔๙
๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๔๙
๕.๒ อภิปรายผล.....	๕๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๖๐
บรรณานุกรม.....	๖๑
ภาคผนวก.....	๖๕
ภาคผนวก ก หนังสือเชิญเป็นผู้ให้ข้อมูล.....	๖๖
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย.....	๗๒
ภาคผนวก ค ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย.....	๗๖
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๘๑
ภาคผนวก จ การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๘๔
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	๙๐

สารบัญภาพ

ภาพที่

๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕
๑.๒ ป้ายทางเข้าสู่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๓๕
๑.๓ การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๓๕
๑.๔ ภาษาที่ทำเป็นป้ายแสดงภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๓๗
๑.๕ การละเล่นบางส่วนภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๓๘
๑.๖ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในศูนย์วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๓๙
๑.๗ “ยุ่งข้าว” ภายในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๔๑
๑.๘ นักท่องเที่ยวสัมผัสเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ.....	๔๒
๑.๙ การสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้กับวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ.....	๔๓
๑.๑๐ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในศูนย์วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๔๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ไทดำ/หรือ “ไตดำ” เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพมาจากอาณาจักรน่านเจ้าแล้วมาตั้งถิ่นฐานเป็นรัฐอิสระอยู่ที่ดินแดนสิบสองจุไทเมื่อกว่าสองร้อยปีที่แล้ว โดยมีการกล่าวถึงการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ประเทศไทยหลายระลอกด้วยกัน ตั้งแต่เมื่อครั้งแผ่นดินสมัยพระเจ้าตากสิน เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๓^๑ คนไทดำเคลื่อนย้ายจากหลวงพระบางมาเมืองม่วยในหัวพันและเมืองแถน ลาว มาตั้งรกรากในเพชรบุรี ๒ ปีต่อมาคนไทดำจากเมืองพวนในเชียงขวางและเมืองแถน เคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเพชรบุรีเช่นกัน และมีต่อมาอีกหลายระลอกในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามลำดับ การอพยพของคนไทดำระลอกสุดท้ายเกิดขึ้นในช่วงที่ลาวเปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.๒๕๑๘ ซึ่งทำให้กลุ่มไทดำบางส่วนได้อพยพไปยังประเทศที่สาม ได้แก่ ฝรั่งเศส สหรัฐ และออสเตรเลีย รวมถึงเคลื่อนย้ายข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่หนองคาย จนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายจังหวัด เช่น เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และยังมีการเคลื่อนย้ายไปทางภาคเหนือ เช่น ในจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และบางกลุ่มเข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดเลย อย่างเช่นในชุมชนบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งถือเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นเชื้อสาย “ไทดำ” หมู่บ้านเดียวในจังหวัดเลย โดยที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่บนที่สูง ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นทั่วไปว่า “โคก” ชาวบ้านนาป่าหนาดและหมู่บ้านใกล้เคียงจะเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านโคก” หรือบางทีก็เรียกว่า “บ้านโคกโง้งดำ” ซึ่งแต่ก่อนบ้านนาป่าหนาดนี้มีชื่อบ้านว่า “บ้านนาป่าดัว” ต่อมาได้ทำการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านนาป่าหนาด” เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านมีต้นหนาดมากมาย

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านนาป่าหนาดทราบว่า ชาวไทดำกลุ่มนี้พากันอพยพมาจากเมืองแถนในดินแดนสิบสองจุไท เมื่อราวปี พ.ศ.๒๔๒๓ ก่อนไปอาศัยอยู่แถบเมืองเชียงขวาง เมืองไล และเมืองลอ ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แล้วจึงอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยในช่วงที่มีการปราบฮ่อ ราวรัชกาลที่ ๕ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๔๘ เมื่อศึกษาประวัติการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ยังพบว่าชาวไทดำยังมีวิถีความเป็นอยู่เรียบง่าย บูชาผี สางเทวดาตามความเชื่อหลักมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ รวมถึงการดำรง

---

^๑ Baccam, and others. **Tai Dam-English, English-Tai Dam Vocabulary Book.** (Bangkok: Chulalongkorn University, 1989), p. 171-172.

ชีวิตประจำวันที่ยังคงผูกพันกับความเชื่อดั้งเดิมอยู่เป็นอันมาก ลักษณะทางสังคมของไทยดำรงรักษาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและพิธีกรรมไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในความเป็นปึกแผ่นและการดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำแม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่แวดล้อมอยู่รอบตัวล้วนทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งอย่างจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภายนอก แต่ความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ก็ยังคงมีการสืบสานเพื่อดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเอาไว้ให้ลูกหลานคนไทดำและคนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าวิถีวัฒนธรรมของชาวชุมชนหมู่บ้านนาป่าหนาด นอกจากผู้คนส่วนใหญ่จะมีคติความเชื่อในเรื่องการนับถือวิญญาณหรือที่เรียกกันอย่างกว้าง ๆ ว่า “การถือผี” ซึ่งบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนแล้ว ภายใต้แบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมปัจจุบันที่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันต้องร่วมกันกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงในฐานะเครือญาติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่ภาพความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่ต่างมีปฏิสัมพันธ์อย่างหลากหลายในปัจจุบันล้วนก่อให้เกิดการผสมผสานกันอยู่ระหว่างการนับถือผีกับพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากในวิถีปฏิบัติเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น การนับถือ/หรือการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในห้องผีเรือนหรือที่ชาวไทยดำเรียก “ห้องกะล่อห้อง” หากไม่มีลูกหลานประกอบพิธีกรรมแล้วก็จะทำการรื้อทิ้งไป โดยจะนำเอาพระพุทธรูปเข้ามากราบไหว้แทนหรือในวันศีลวันพระใหญ่ชาวไทดำก็จะหยุดทำงาน ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด จึงยังคงมีกลิ่นอายของความเชื่อทั้งผีและพุทธที่ปรากฏให้เห็นการผสมปนเปกันอยู่

คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าหากมีการศึกษาวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ก็น่าจะทำให้เข้าใจในมุมมองทางพระพุทธศาสนาที่มีปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชนเหล่านี้ ด้วยเหตุที่ว่าชาวชุมชนไทดำในหมู่บ้านนาป่าหนาดยังมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านี้ช่วยให้เห็นมุมมองทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการบริหารจัดการภายใต้บริบททางสังคมในยุคปัจจุบันให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นได้

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีลักษณะอย่างไร

๑.๓.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีลักษณะอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาออกไว้เป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาประเด็นเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย รวมถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ได้แก่ ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ประชากร ประกอบด้วย

(๑) ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

(๑) ตัวแทนของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น เยาวชน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ จำนวน ๔๐ คน

(๒) ตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน ๕ คน

(๓) ตัวแทนของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ชุมชนตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำนวน ๕ คน

รวมประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแผนบูรณาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” จำนวน ๕๐ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของชาวไทดำ อันแสดงถึงภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมานับเป็นเวลาหลายชั่วรุ่นอายุคน จนกลายมาเป็นแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้คนในชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

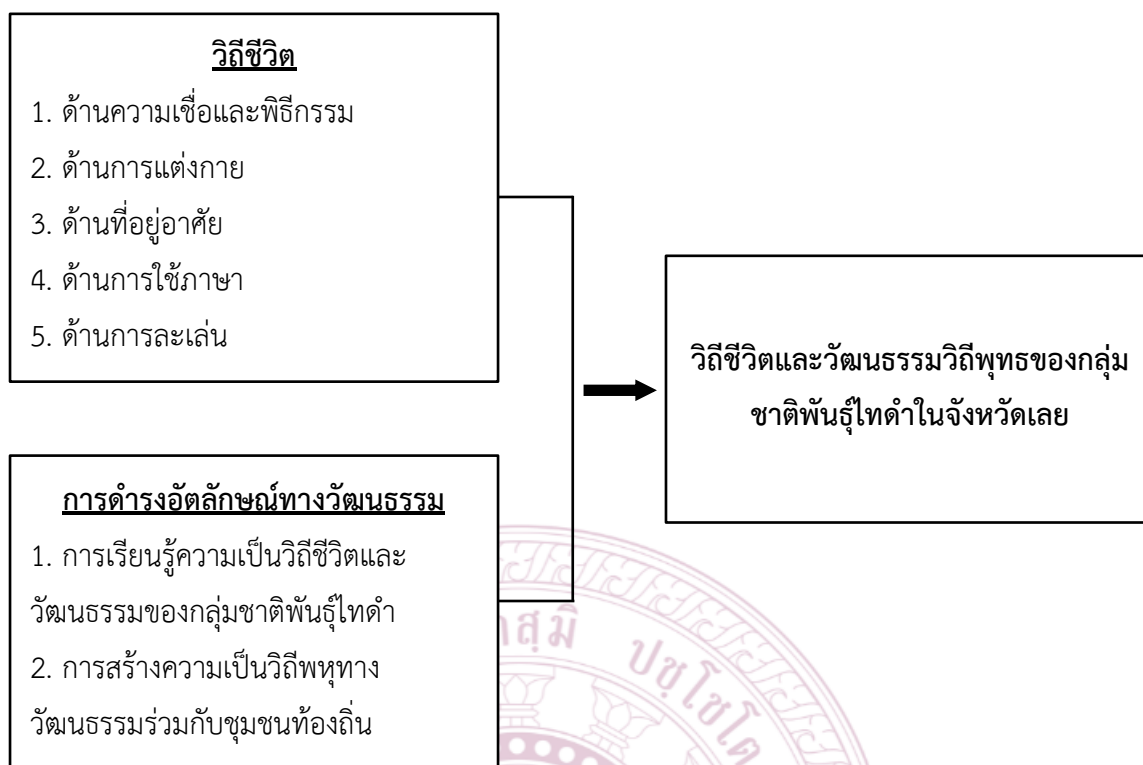
การดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การสืบทอดความเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวไทดำ ทั้งในแง่วิถีการดำรงชีวิต ภาษา การแต่งกาย และความเชื่อ เพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานเอาไว้

วัฒนธรรมวิถีพุทธ หมายถึง วัฒนธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทดำ ซึ่งอาจวางอยู่บนพื้นฐานของการตั้งรกรากถิ่นฐานบ้านเรือน การพึ่งพาในแง่วิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อในคติเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ หมายถึง กลุ่มคนไทดำที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดที่คณะผู้วิจัยจะได้นำเอามาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาในงานวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” สามารถเขียนออกมาเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ตีความ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย รวมถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยว่ามีลักษณะอย่างไร โดยมีประเด็นหัวข้อนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนเป็นแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ผู้คนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุที่วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นถิ่นหรือพื้นบ้านมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมานับเป็นเวลาหลายชั่วรุ่นอายุคน ดังนั้นคุณลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น^๒ จึงประกอบด้วย

๑. มีลักษณะเฉพาะถิ่น เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสภาพนิเวศ โดยรอบที่คนอาศัยพึ่งพาธรรมชาติเพื่อการดำรงอยู่ แม้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง หรือองค์ความรู้จากภายนอกก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่นเอง

๒. มีฐานคิดในลักษณะองค์รวม สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ไม่แยกเป็นสาขาไม่แยกต่างหากจากธรรมชาติ

๓. คุณลักษณะของความเป็นระบบ มีโครงสร้างและมีตรรกะ มีความชัดเจน และตายตัวน้อยกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่คุณค่าอยู่ที่ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

---

^๒ เบญจวรรณ นาราสัจ, ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน, (ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒-๓.

๔. เกิดจากการเรียนรู้ สังคมประสบการณ์ ปรับใช้ในชีวิตจริง และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง

๕. มิได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ยกเว้นองค์ความรู้สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภารกิจดำรงอยู่ของชุมชนหรือเป็นความชำนาญพิเศษ เช่น การรักษาผู้ป่วย คาถาอาคม การผลิตอาวุธ เป็นต้น อาจถูกควบคุม สืบทอดทางสายตระกูลหรือในชุมชนเดียวกัน

๒.๑.๑ ความหมายของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนพบว่ามีความหมายของลักษณะทางวัฒนธรรมในแง่วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นเอาไว้ ดังนี้

ประเวศ วะสี^๓ เสนอว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคมโดยให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและชุมชนควรเป็นแบบเท่าเทียมควรลดบทบาทหน้าที่ของรัฐและปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเพิ่มบทบาทของศาสนาและนำวัฒนธรรมสากลเข้ามาผสมด้วยเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจชีวิตชุมชนและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม

โกวิท พวงงาม^๔ อธิบายว่าวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัวเพราะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยกาลเวลาอีกทั้งบริบทชุมชนของแต่ละชุมชนก็จะแตกต่างกันคงจะเป็นการยากและไม่เป็นธรรมหากว่าจะนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนให้แน่นอนตายตัวด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมชุมชนนั้นควรจะต้องสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตและลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละชุมชนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจหากจะทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมชุมชนก็ต้องทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตการดำรงอยู่และการเปลี่ยนผ่านของชุมชนด้วยก็จะทำให้สามารถนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

บำรุง บุญปัญญา^๕ อธิบายว่าวัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมของคนชั้นกลางของคนชั้นสูงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือข่ายชุมชนหมู่บ้านเป็นรูปแบบของสังคมที่มีอายุยืนนานเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปีลักษณะเช่นนี้คือลักษณะที่เรียกว่ามันเป็นสังคมในตัวของมันเองก็แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอิสระของชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิถีการพัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่แล้วแต่แนวพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นแนวความคิดที่มาจาก

^๓ ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด, (กรุงเทพมหานคร: หมู่บ้าน, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔-๓๖.

^๔ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๔.

^๕ บำรุง บุญปัญญา, ๓ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน, (สุรินทร์: โครงการหนังสือดอกตี่ป่า, ๒๕๕๙), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

ภายนอกประเทศซึ่งประสานเข้ากับอำนาจรัฐในประเทศเป็นแนวพัฒนาแบบทุนนิยมซึ่งทำลายเศรษฐกิจชุมชน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์^๖ กล่าวว่าวัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกินและจากการที่ต้องอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชนการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตโดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรมซึ่งได้ก่อให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น การปั้นคันนา (ยกคันนา) เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับการปลูกข้าวซึ่งเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านของชาวบ้านในที่ราบลุ่มการทำเครื่องมือล่าสัตว์ในป่าและเครื่องมือจับสัตว์น้ำต่าง ๆ การต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอดนี้ต้องอยู่กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติจึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติประกอบกับความต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาลโลกและชีวิตพัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อเกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่าง ๆ การที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเกิดเป็นจารีตประเพณีระบบกฎเกณฑ์และพิธีการต่าง ๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ยึดถือปฏิบัติวัฒนธรรมทางการผลิตมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นอยู่กับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันการเพาะปลูกพืชผลการเกษตรมีปัจจัยเกี่ยวกับดินน้ำและแรงงานเข้ามาเกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีการจัดการเรื่องที่ดินทำกินให้เหมาะสมไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันจึงต้องมีผู้นำชุมชนขึ้นมาจัดการเช่นที่ทางอีสานมีกวนบ้าน (หรือกวนบ้าน) ทางเหนือมีพ่อหลวงทางใต้มีนายบ้านซึ่งต่อมาปรับเปลี่ยนเป็น “ผู้ใหญ่บ้าน” ตามระเบียบการปกครองใหม่ (พ.ศ.๒๔๕๗) เหมือนกันหมดทั้งประเทศจำเป็นต้องมีการจัดระบบการแบ่งปันปันส่วนน้ำให้ทุกคนรอบครัวสามารถเพาะปลูกได้ทันตามฤดูกาลดังตัวอย่างการจัดระบบเหมืองฝายทางภาคเหนือที่มีแก่เหมืองแก่ฝายเป็นผู้จัดการและจำเป็นต้องจัดระบบแรงงานในครอบครัวและชุมชนในการปลูกปักดำและเก็บเกี่ยวเพราะงานบางอย่างเช่นการทำฝายทำท่อนบัก้นน้ำการปักดำและเก็บเกี่ยวต้องแข่งขันกับฤดูกาลที่แรงงานคนเดียวหรือครอบครัวเดียวไม่อาจทำได้ทันเกิดเป็นประเพณีการทำงานรวมหมู่ที่เรียกกันว่าการลงแขกในภาคกลางการขอแรงในภาคใต้และการเอามือในภาคเหนือ

๒.๑.๒ ความสำคัญของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

ระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้นี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีวิวัฒนาการและพัฒนาตามลำดับเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีทั้งส่วนที่ตายไปเพราะไม่มีใครยึดถือปฏิบัติอีกมีทั้ง

^๖ สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต : วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: หมู่บ้าน, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒-๑๔.

๑) ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน

๒) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันอันประกอบด้วยครอบครัวเครือญาติชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

๓) ระบบทางความเชื่ออันประกอบด้วยศาสนาคุณค่าและพิธีกรรม

วัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นจึงถือเป็นผลิตผลที่เกิดจากพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ รวมถึงการสร้างสรรค์ให้ตงามขึ้นไปนั่นเอง เนื่องจากลักษณะของวัฒนธรรม^๗ (Nature of Culture) เป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นเบื้องต้น ต่อมามนุษย์ยังคิดความคิดของมนุษย์ก็ยิ่งแตกฉานยิ่งขึ้นทุกที ความคิดที่จะสร้างวัตถุและระบบการดำรงชีพของมนุษย์เพียงเพื่อบำบัดความจำเป็นพื้นฐานก็กลับแตกฉานและหลากหลายยิ่งขึ้นทุกที จากสิ่งของและระบบที่มีน้อยก็กลายเป็นจำนวนที่มากขึ้น จากสิ่งของและระบบที่หายาก ๆ ไม่สวยงามเท่าใดก็กลายเป็นสิ่งที่ตงามยิ่งขึ้นทุกทีจนยุ่งยากซับซ้อนขึ้นมาในสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้มาจากระบบความคิดของมนุษย์ที่ไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่ สิ่งของและระบบต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ซึ่งเกิดมาจากระบบความคิดของมนุษย์นั้นจึงไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่เช่นกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ บางครั้งสิ่งของเก่าได้ถูกทิ้งไปเพราะมนุษย์คิดของใหม่ ๆ ที่ดีกว่าและเหมาะสมกับกาลเวลามากกว่าขึ้นมาใช้แทนที่ เมื่อมนุษย์รุ่นใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาแทนที่รุ่นเก่า ๆ ก็เกิดมาท่ามกลางสิ่งของและระบบทางสังคมที่ดีที่สุดในขณะนั้นอยู่แล้ว แต่ก็ยังคิดสิ่งใหม่ ๆ และระบบใหม่ ๆ ขึ้นมาปรับปรุงระบบเก่า ๆ อยู่เรื่อยไป

๒.๑.๓ ลักษณะของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

ลักษณะของวัฒนธรรมจึงไม่ใช่ลักษณะคงที่และตัวตาย ซึ่งสรุปลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมออกได้^๘ ดังนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดของมนุษย์ (Cognitive Systems) ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบทางชีวภาพ (Biological System) เพราะระบบความคิดเกิดมาจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์รวมกัน มนุษย์จะมีความคิดดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับระบบทางร่างกายดีหรือไม่ดี คนที่มีร่างกายอ่อนแอ เจ็บ ๆ ป่วย ๆ ตลอดเวลา สมองและการรับรู้ย่อมผิดพลาดคลาดเคลื่อนคิดอะไรไม่ถูกต้อง ไม่ตงาม มนุษย์มีวิธีการดำรงชีพดีขึ้น ๆ นับตั้งแต่ได้แยกทางมาจากไพรเมตระดับต่ำ (ทางสมอง) ชนิดอื่น ๆ ก็เพราะมีมนุษย์บางกลุ่มบางพวกที่มีสุขภาพดี มั่นสมองเลิศ

^๗ นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐-๔๑.

^๘ เรืองเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

คิดสร้างระบบและวัตถุเอาไว้ให้ ส่วนมนุษย์ที่ร่างกายและสมองไม่ดีก็คิดสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่ง่ายและสบายกว่า อย่างไรก็ตามทุกคนต่างก็ช่วยกันคิดและสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเสมอ

๒. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว ดังกล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นผลิตผลของระบบความคิดและแสดงออกมาทางพฤติกรรม อันได้แก่ การกระทำในแง่ของการสร้างวัตถุ (ผลิตสิ่งของ) และระบบต่าง ๆ ทางสังคม กฎการคิดของมนุษย์ก็คือ ความคิดไม่คงที่เปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ วันนี้อคิดอย่างหนึ่ง วันพรุ่งนี้อาจจะคิดอีกอย่างหนึ่งได้ ยิ่งคิดก็ยิ่งขยาย ตัว และเปลี่ยนใหม่เรื่อย ๆ เมื่อวัฒนธรรมคือผลิตผลของระบบ ความคิดของมนุษย์ก็ย่อมเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ ไม่คงที่และไม่ตายตัว

๓. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องของชีวภาพ แต่เพียงส่วนเดียว มันเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมเรียนรู้มาจากสมาชิกรุ่นก่อนตนซึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอน บอกกล่าวเล่าต่อ ๆ กันมาด้วย และเกิดมาจากการสังเกตและการลองผิดลองถูก มีใช้สิ่งที่สืบทอดกันมาทางยีนส์แต่กำเนิด พฤติกรรมใดที่สืบทอดกันได้ทางชีวภาพจะเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้เองและควบคุมไม่ได้ด้วยบุคคล พฤติกรรมแบบนั้นก็คือพฤติกรรมที่เป็น “สัญชาตญาณ” บุคคลจะสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ตั้งแต่เกิดจนโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นของชีวิตของมนุษย์จะเป็นช่วงสั่งสมวัฒนธรรม (Enculturation) ที่สำคัญ และจะต้องเรียนรู้ไปจนกว่าจะประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและครรลองของชีวิตได้เหมือนกัน ๆ กันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคม และเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็มีหน้าที่อบรมสั่งสอนวัฒนธรรมของตนนั้นให้แก่สมาชิกรุ่นเยาว์ของสังคมต่อไปอีก การอบรมสั่งสอนและสืบทอดวัฒนธรรมนั้น มนุษย์มีวิธีการที่ดีที่สุดที่สัตว์อื่น ๆ ไม่มีใช้ นั่นคือการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการส่งต่อวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลัง ๆ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าสัตว์อื่นไม่มีวัฒนธรรมเพราะไม่มีขนาดสมองที่ใหญ่ และมีสัดส่วนพอดีกับน้ำหนักของร่างกายเหมือนอย่างมนุษย์ที่สามารถจะคิดเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพสูงเหมือนอย่างการใช้ภาษาในการสื่อสารของมนุษย์ สรุปได้ว่าวัฒนธรรมเป็นขบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้มีประสิทธิภาพก็โดยการผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า “ภาษา” นั่นเอง

๔. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม ครรลองหรือระบบการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมต้องสอดคล้องกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม บุคคลต้องเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นจึงจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี คนเราอยากให้ตนเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นเสมอ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่งที่ไม่สามารถดำรงชีพออยู่ได้โดยลำพังตนเองได้ เมื่อมนุษย์คิดพฤติกรรมและสิ่งของใด ๆ ขึ้นมาก็ต้องทดลองใช้จนได้ที่เสียก่อน แล้วจึงเผยแพร่ออกไปสู่คนส่วนใหญ่ของสังคมตน เมื่อทุกคนทดลองใช้แล้วรู้สึกสะดวกสบายแก่ตนจึงได้รับการยอมรับไปใช้ทั่วกัน จากนั้นก็เผยแพร่ให้กว้างขวางออกไปทั่วทุกซอกทุกแหล่งและทุกกลุ่มในสังคม วัฒนธรรมหน่วยที่บุคคลคิดขึ้นมานี้ก็จะตกเป็นสมบัติของคนทั้งหมดในสังคมไป เพราะทุก ๆ คนยอมรับเอาไปใช้และนำไปประพฤติปฏิบัติติดตาม จากนั้นจะนำวัฒนธรรมหน่วยนั้นสั่งสมเป็นมรดกตกทอดส่งต่อไปให้สมาชิกรุ่นหลัง ๆ ต่อไปอีก

ลักษณะของวัฒนธรรมที่กลายมาเป็นส่วนรวมได้ก็เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ หรือเกือบจะทุก ๆ คนของสังคมยอมรับเอาไปใช้ สาเหตุที่ยอมรับร่วมกันก็เพราะมันมีลักษณะร่วมที่เข้าได้กับทุก ๆ บุคคล คนทุกคนใช้ได้อย่างสะดวกสบายกายและใจ หากไม่เข้าหลักเกณฑ์นี้แล้วมนุษย์จะปฏิเสธและขจัดทิ้งไปเสียจากส่วนรวมเสมอ

ยศ สันตสมบัติ^๙ กล่าวว่า จากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก นักมานุษยวิทยาได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๖ ประการด้วยกันคือ

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (shared ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (culture is learned) จากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคม ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (enculturation)

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกันและกัน

๔. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานไปได้อย่างมีระบบ และช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา อาจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ทำให้มนุษย์สร้างสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าว

๖. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และ

^๙ ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑-๑๓.

หลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างย่อมจะส่งผลสืบเนื่องไปถึงแบบแผนการกระทำที่มนุษย์มีต่อกันรวมถึงบรรทัดฐานและค่านิยมที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมา การจัดการวัฒนธรรมจะข้ามผ่านบรรทัดฐานของพฤติกรรมส่วนบุคคล และองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมของปัจเจกชนทั้งหมด ทั้งนี้เพราะในสังคมร่วมสมัยไม่มีรูปแบบวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นแก่นแท้แบบเดียวกันทั้งหมด รูปแบบของวัฒนธรรมสมัยใหม่มีความซับซ้อนและไม่สามารถทำความเข้าใจโดยปราศจากการอ้างอิงบริบทต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การกลายเป็นเมือง การตลาด การท่องเที่ยว และปัจจัยอื่น ๆ เนื้อหาสาระของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของส่วนต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในครอบครัว เครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การขัดเกลาทางสังคม และการศึกษา ศาสนาและความเชื่อ การสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพิจารณาในเรื่องของค่านิยม อุดมการณ์ โลกทัศน์ ซึ่งจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุเข้าไว้ด้วย^{๑๐} ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความสำคัญของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

สถานการณ์ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน/หมู่บ้านมีลักษณะเป็นองค์รวม (holistic) และเป็นพลวัต (dynamic) นั่นคือ วัฒนธรรมในแต่ละมิติแต่ละส่วนจะเชื่อมโยงภายในระหว่างกันและกับระบบภายนอกเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกไม่ออก และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและเวลา^{๑๑} ดังนี้

^{๑๐} งามพิศ สัตย์สงวน, สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยญวน. รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๑๑} สุรวุฒิ ปัดไธสง, วัฒนธรรมชุมชน : เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน, วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกันยายน ๒๕๔๕, หน้า ๑๓-๑๖.

๑) วัฒนธรรมที่เป็นระบบความสัมพันธ์และเป็นแบบแผนของความประพฤติและแนวทางการปฏิบัติ ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างสังคมหมู่บ้านที่มีความเป็นชนชั้นน้อย มีความใกล้ชิด มีความเป็นพี่เป็นน้องสูง คนแทบรู้จักกันหมด ฉะนั้นความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชนหมู่บ้านจึงมีลักษณะเป็นแนวราบและอุปถัมภ์ค้ำจุนกันและกัน กล่าวคือ คนอยู่รวมกันโดยไม่มีลำดับชั้นทางสังคม ไม่ทำให้เกิดช่องว่างหรือระยะห่างทางสังคม ทำให้เกิดความใกล้ชิด และนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน จนสามารถทำให้เกิดการอุปถัมภ์ค้ำจุนกันโดยหวังให้พวกเดียวกันได้รับประโยชน์และความสุข การอุปถัมภ์นี้ไม่ใช่เป็นการเล่นพรรคเล่นพวก หากแต่เป็นการเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมที่ชาวบ้านมีน้ำใจต่อกัน เป็นกฎเกณฑ์

๒) วัฒนธรรมที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นมาจากคนในชุมชน/หมู่บ้าน พวกเขาสามารถสร้างขึ้นตามระบบสังคมและบริบทของตนเอง นั่นคือเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

๓) วัฒนธรรมที่เป็นประเพณี เป็นวัฒนธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งชาวบ้านยึดถือต้องทำตามบรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีส่วนใหญ่มีหลักการทางศาสนาหรือหลักปฏิบัติทั่วไปที่จำเป็นต่อชีวิตเป็นตัวกำกับอยู่

๔) วัฒนธรรมที่เป็นความรู้ของชุมชน/หมู่บ้าน ถูกชาวบ้านผลิตมาเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน/หมู่บ้านให้สามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งความรู้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับทุกมิติของชุมชน เพราะความรู้จะเป็นตัวขับเคลื่อนชุมชนอย่างวิเศษ

๕) วัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นความรู้ประจำแผ่นดิน ประจำถิ่น มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะ สะท้อนความเป็นท้องถิ่นของตัวเอง

๖) วัฒนธรรมที่เป็นคุณธรรม ก็เช่นเดียวกันกับความรู้ที่เกี่ยวกับทุกมิติของชีวิตในชุมชน/หมู่บ้าน คุณธรรมเป็นตัวกำกับพฤติกรรมทั้งหมดของคน คุณธรรมหลายประการสอดคล้อง/มาจากคำสอนทางศาสนา

๒.๒.๒ ลักษณะของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การดำรงอยู่หรือการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเข้าสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องการให้บุคคลสามารถอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ ได้ ซึ่งมีอยู่ ๔ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๑๒}

๑) การดูดซึม (Assimilation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับและยินดีที่จะเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ และให้ความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมเดิมของตน

^{๑๒} Kankipati, *Acculturation of Asian Indian Women in the United States*, University of Kentucky, (Kentucky, UK.: University of Kentucky, 2012), p. 125.

๒) การแบ่งแยก (Separation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ ไม่อยากจะมี การติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่และพอใจที่จะรักษาวัฒนธรรมเดิมของตน

๓) การผสมผสาน (Integration) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามที่จะเปิดรับวัฒนธรรม ใหม่และขณะเดียวกันพยายามที่จะรักษาติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเดิมเพื่อผสมผสานทั้งสอง วัฒนธรรม

๔) กลุ่มชนชายขอบ (Marginalization) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธที่จะรักษา วัฒนธรรมเดิมและไม่มีความสนใจที่จะติดต่อกับวัฒนธรรมใหม่

การปรับตัวทางวัฒนธรรม คือกระบวนการที่ผู้ที่พบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างเริ่มเข้าสู่ กระบวนการของการปรับตัวเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน เกิดความเข้าใจและสบายใจ ดังที่ สุนทรียา ไชยปัญญา และ อรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ^{๑๓} พบว่ากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมมี ๔ กลุ่ม ซึ่งทั้ง ๔ กลุ่มนี้ยังแสดงถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วย (บางคนพบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างก็อาจ จบลงที่ข้อ ๑ บางคนมีความสามารถในการเรียนรู้วัฒนธรรมมากกว่า ๑ อาจจะพัฒนาสู่ข้อ ๔) ได้แก่

๑) กลุ่มไม่ปรับตัว (no adapt) เป็นกลุ่มที่ไม่เข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพียงเล็กน้อย ปฏิเสธความแตกต่างดังนั้นกลุ่มนี้จะมองว่าหากทำ อะไรที่แตกต่างจากที่เคยทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

๒) กลุ่มเข้าใจ (understanding) เป็นกลุ่มที่มองเห็นและเข้าใจวัฒนธรรมที่ แตกต่าง ยอมรับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่เป็นแค่การยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมผู้อื่น เท่านั้น และเป็นการยอมรับบนมุมมองและวิถีทางของตนเอง กลุ่มนี้จะแสดงออกว่าตนเองรับได้และ ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้ผู้อื่นเห็น แต่โดยปกติจะไม่ปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้เป็นไปตามวัฒนธรรมอื่น อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ยังมีความอดทนต่อพฤติกรรมของคนต่าง วัฒนธรรมได้ดี

๓) กลุ่มปรับตัว (adjusting) กลุ่มนี้จะมีการปรับตัวปรับพฤติกรรมของตนเองให้ เข้ากับวัฒนธรรมอื่นอาจด้วยการจำลองหรือเลียนแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้การ ปฏิสัมพันธ์เป็นไปด้วยดีแต่การปรับตัวนั้นมีระดับ เช่น การเลือกปรับตัวปรับพฤติกรรมให้เข้ากับ วัฒนธรรมอื่นเฉพาะส่วนที่ตนเองรู้สึกทำได้ หรืออาจเป็นการปรับตัวแบบชั่วคราวจากพฤติกรรมเดิม ของวัฒนธรรมตนเองไปยังพฤติกรรมของวัฒนธรรมอื่นโดยยังมีความรู้สึกอึดอัด หรือปรับตัวเพื่อ ปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นเท่าที่จำเป็นเท่านั้น หรือเป็นความพยายามใช้องค์ความรู้ของวัฒนธรรม

^{๑๓} สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ, แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัว ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม, วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๔.

อื่นโดยไม่พยายามทำความเข้าใจ เช่น ฝรั่งเศสมวยไทยอาจมีการไหว้ครูเหมือนคนไทยโดยไม่เข้าใจว่าการไหว้ครูนั้นทำเพื่ออะไร

๔) กลุ่มเรียนรู้ (learning) เป็นกลุ่มที่เมื่อเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างแล้วพยายามทำความเข้าใจเรียนรู้และผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้าหาตนเอง เช่น พยายามใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจแก่นแท้ จะเป็นที่ยินดีและพยายามที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่วัฒนธรรมแตกต่างอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างด้วยความตั้งใจ ใฝ่รู้และเคารพจนในที่สุดกลายเป็นผู้ที่มีลักษณะสองวัฒนธรรม (bicultural) มีความสามารถในการปรับตัวเองไปมาระหว่างสองวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนชื่อในวิถีของตนเองว่าเป็นวิถีสากลหรือวิถีทางปกติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันมีการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมกันขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ เช่น ชาวไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชาวจีนจึงรับอาหารจีนมาบริโภค เป็นต้น ซึ่งอมรา พงศาพิชญ์^{๑๔} ที่ได้กล่าวว่าการสังสรรค์วัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันและมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตามอีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนยืมยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมีอยู่ ๒ ทาง คือ การที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่นเรียกว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) กับการรับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่นเรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (Culture Borrowing) ด้วยลักษณะวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวบุคคล เมื่อบุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่นด้วย ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้^{๑๕}

๑) หลักภูมิศาสตร์ คือต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

๒) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผู้คนที่เดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากไปติดต่อค้าขายบ้างก็ต้องการหามุมมองแปลกใหม่ในการทำงาน ซึ่งอาจจะมีปัจจัยทางการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะคนที่มีเศรษฐกิจดีจะมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมอื่นได้ง่าย

^{๑๔} อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม), พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘.

^{๑๕} ณรงค์ เสียงประชา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๗๙.

๓) ปัจจัยทางสังคม การไปศึกษายังถิ่นอื่นก็ถือเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การอพยพย้ายถิ่นโดยภัยเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

๔) การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น การมีเส้นทางการคมนาคมที่ดี พาหนะที่ใช้สำหรับโดยสารและใช้ในการเดินทางในระยะทางที่ไม่ไกลเกินไปนัก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอัตราเร่งการกระจายที่ดีด้วย

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกัน トラバドที่มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการย้ายถิ่นฐานจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งไม่ว่าจะเป็นการค้าขาย การประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ เป็นต้น มนุษย์ก็นำเอาวัฒนธรรมจากสังคมของเขาติดตัวไปด้วยและยังรับวัฒนธรรมจากสังคมที่เขาไปกลับมาด้วย อีกทั้งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติเพราะสังคมที่รับวัฒนธรรมใหม่เข้ามานั้นไม่ต้องลงทุนหรือเสียเวลากับการเริ่มพัฒนาจากจุดเริ่มต้น ดังนั้นเมื่อรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาแล้วเราต้องรู้จักเลือก ปรับปรุงให้เหมาะสมและเข้ากับวัฒนธรรมของตน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิสุทธิ

วัฒนธรรมวิสุทธิเป็นความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก กล่าวคือเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทัศนะความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมวิสุทธิพบว่า มักมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรมวิสุทธิ

วิสุทธิคือสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือ อริยสัจ ๔ สามารถนิยาม วิสุทธิ ได้ว่าเป็นวิถีแห่งการประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือวิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏ นั้น มีอยู่ ๔ มิติหลัก ๆ คือ

๑) ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร

๒) ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไข ให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้

๓) ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องบรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการคืออะไร

๔) ความจริงของทางพันธุศาสตร์หรือทางแก้ปัญหา (มักคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมายหรือประโยชน์สุขที่แท้จริง

นอกจากนี้แล้ว วัฒนธรรมวิถีพุทธ คือ หลักธรรมต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิถีพุทธ ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" ขยันหา ขยันเก็บ เลือคบ เลือใช้) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสัปปายะธรรม) และด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม)

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาทางด้านชาติพันธุ์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในด้านชาติพันธุ์สถานะ เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยชี้ให้เห็นคุณสมบัติทางชาติพันธุ์ที่กลุ่มสังคมต่าง ๆ พยายามค้นหาและอธิบายสถานะตัวตนทางสังคมของตน คำอธิบายดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีเงื่อนไขของบริบทเป็นองค์ประกอบสำคัญ บริบทต่าง ๆ เหล่านั้นมีผลต่อการสร้างคำอธิบายตัวตนและฐานะทางชาติพันธุ์ทั้งจากมุมมองของคนนอกและคนใน ช่วงเวลาที่ผ่านมามีความคิดเหล่านี้ต่างส่งผลต่อความเคลื่อนไหวและการสร้างคำอธิบายทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในกรณีของประเทศไทยเองรัฐได้จัดตั้งสำนักกิจการชาติพันธุ์สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีหน้าที่หลักเพื่อการยุติการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบต่อเชื้อชาติ สีผิว เชื้อสาย หรือกำเนิดทางชาติหรือชาติพันธุ์ พร้อมกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมสร้างความรู้และความเป็นธรรมทางสังคม จากสถานะปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนผ่านมาสู่บริบทที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์ ซึ่งเกิดขึ้นและดำเนินรวมไปกับลักษณะของกระบวนการทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังประกอบด้วยมิติความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อน และแน่นอนว่ามีผลกระทบต่อการปรากฏการณ์ทางด้านชาติพันธุ์สถานะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๔.๑ ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “ชาติพันธุ์” (Ethnic) มาจาก ethnos ในภาษากรีก หมายถึง กลุ่มคนอื่นที่ไม่ใช่กรีก เป็นกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตนเอง มีสถานที่ต่ำต้อย และป่าเถื่อนกว่าตน แนวคิดนี้ได้รับการต่อยอดโดยอารยธรรมโรมันที่ใช้ “กลุ่มชาติพันธุ์” เพื่อแบ่งบอกถึงกลุ่มอื่นที่ต่ำกว่าตน คล้ายสัตว์ นอกรีต และไม่ใช่คริสเตียน ดังนั้นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในความหมายจึงหมายถึงความเป็นชาติและความเป็นอื่น แม้ว่ารากศัพท์ของคำว่า “ชาติพันธุ์” จะมีมาตั้งแต่ยุคกรีก แต่การศึกษาทางสังคมวิทยา และ

มานุษยวิทยาเพิ่มเริ่มในช่วงคริสต์ศักราช ๑๙๖๐ และมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นตั้งแต่คริสต์ศักราช ๑๙๘๐ เป็นต้น^{๑๖}

๒.๔.๒ ลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์

อานันท์ กาญจนพันธุ์^{๑๗} ได้กล่าวไว้ว่า ในวงการวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะสาขามานุษยวิทยาได้เสนอให้เรียกกลุ่มชนที่มีลักษณะแตกต่างกันทางวัฒนธรรมว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๐ เพื่อหลีกเลี่ยงการดูถูกเหยียดหยามทางวัฒนธรรมและช่วยให้ปรับเปลี่ยนความสนใจศึกษาถึงความเป็นชาติพันธุ์ หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า Ethnicity ที่มีความหมายเกี่ยวกับกระบวนการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน ทำให้นักวิชาการสนใจศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ดังที่อมรา พงศาพิชญ์^{๑๘} ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ในประเทศไทย เริ่มได้รับความสนใจเมื่อไม่นานมานี้แต่ในต่างประเทศเรื่องนี้ได้รับความสนใจมานานแล้ว ส่วนใหญ่ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องชาติพันธุ์มักจะเป็นนักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา และนักรัฐศาสตร์ โดยทั่วไปนักมานุษยวิทยาให้ความสนใจในเรื่องรูปแบบและโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนที่มีชนบทรณนิยมประเพณีที่ต่างกันออกไป และเน้นที่ความพยายามเข้าใจคนแต่ละกลุ่มจากทุกแง่มุม

อมรา พงศาพิชญ์^{๑๙} ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์หมายถึง กลุ่มคนที่มีชนบทรณนิยมประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน อาจอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือแยกกันอยู่ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกในความเป็นสมาชิกเผ่าพันธุ์เดียวกันภาษาพูดอาจแตกต่างกันบ้างที่สำเนียง และความหมายของคำบางคำอาจผิดกัน แต่โดยทั่วไปสื่อความหมายกันได้ และถือว่าเป็นภาษาเดียวกัน เช่น ภาษาไทยกลาง ไทยภาคเหนือ ไทยอีสาน และไทยปักษ์ใต้

บุญยงค์ เกศเทศ^{๒๐} กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพชนร่วมกัน มีชนบทรณนิยม ภาษา ตลอดจนความรู้สึกในความเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันอย่างชัดเจน กลุ่ม

^{๑๖} รัฐภูมิ เสนาคำ, แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์, ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์, หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ ๒ เรื่อง “ชาติและชาติพันธุ์: วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน”, เอกสารวิชาการลำดับที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๔๗), หน้า ๓๑๖.

^{๑๗} อานันท์ กาญจนพันธุ์, ทะลุกรอบคิดของทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

^{๑๘} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๔.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔.

^{๒๐} บุญยงค์ เกศเทศ, วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์, (อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์การพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๖๒-๖๓.

ชาติพันธุ์อาจจำแนกได้หลากหลาย เช่น คนไทย คนจีน คนอินเดีย คนลาว คนเขมร คนกะเหรี่ยง เป็นต้น ปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ความสำนึกของคนในกลุ่มนั้นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดสืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางสายเลือดและวัฒนธรรมเดียวกัน มีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด ทางวัฒนธรรมอยู่ด้วย มีความรู้สึกผูกพันที่ช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ของบุคคลและชาติพันธุ์ โดยที่ อมรา พงศาพิชญ์^{๒๑} ได้กล่าวถึงลักษณะเด่น ดึงมาร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน (หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือดและบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม) ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมอยู่ด้วยพร้อมกันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ขณะเดียวกันสามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดเป็นความอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน

อมรา พงศาพิชญ์^{๒๒} ได้อ้างถึงความคิดเรื่องชาติพันธุ์ของชาลส์ เอฟ. คายส์ (C.F. Keyes) ว่ากลุ่มชาติพันธุ์อาจพิจารณาแยกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ แบบที่ตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงกัน พึ่งพาอาศัยกัน และแบบที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในลักษณะชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย ดังนี้

๑) แบบที่ตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงกัน พึ่งพาอาศัยกัน จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะที่พึ่งพากันในอดีต เนื่องจากพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นคู่ เช่น คนลื้อ-คนเมือง คนกะฉิ่น-คนฉาน คนกะเหรี่ยง-คนพม่า คนม้ง-คนจีน เป็นต้น ทั้งนี้เกิดการพึ่งพากันระหว่างชาวเขาซึ่งเจริญน้อยกว่ากับคนพื้นราบซึ่งเจริญกว่า และสามารถผลิตสิ่งของต่างๆ ที่ชาวเขาไม่สามารถผลิตได้

๒) กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์แบบชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ ในกรณีที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้เคียงและเข้ากันไม่ได้จะพบว่าเป็นเพราะวัฒนธรรมสองวัฒนธรรมเข้ากันไม่ได้ วัตถุประสงค์ทางการเมืองไม่ตรงกัน และต่างกลุ่มต่างก็ไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ความเข้ากันไม่ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และจำเป็นต้องพิจารณาโดยใช้แนวคิดความขัดแย้งในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมองจากความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยครั้งนี้ พบว่ามีงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาใน

^{๒๑} อ่างแล้ว, อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, หน้า ๑๕๗.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓-๑๕๖.

ประเด็นที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งในแง่วิถีวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมวิถีพุทธ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ กล่าวคือ ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิถีวัฒนธรรมชุมชนพบว่าวิถีชีวิตชุมชนเป็นแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ผู้คนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นถิ่นหรือพื้นบ้านจึงมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมานับหลายชั่วรุ่นอายุคน และมีบทบาทสำคัญในแง่การดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ ดังปรากฏในงานวิจัยของชูสิทธิ์ ชูชาติ^{๒๓} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งในภาคเหนือของประเทศไทย” โดยเน้นศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเป็นหลัก ด้วยการเปรียบเทียบกับภูมิปัญญาชาวบ้านของคนไทยและลัวะ รวมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรคและความสำเร็จของการรักษาป่าที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลการศึกษาพบว่าในแนวความคิดของชาวบ้าน ระบบนิเวศป่าประกอบด้วยสิ่งมีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อุนหภูมิ แร่ธาตุ ฝน ฯลฯ และสิ่งมีชีวิต ได้แก่ สัตว์ พืช และมนุษย์ นอกจากนี้ ยังประกอบด้วย ผี สาง เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านใช้ระบบการผลิตและการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาป่า โดยยึดหลักการอนุรักษ์ การพึ่งพาอาศัย การเคารพ การนับถือ ความกลัว และการสำนึกบุญคุณ ระบบนิเวศป่าในการผลิตเพื่อยังชีพจึงดำรงอยู่ได้ แต่เริ่มสูญสลายเมื่อการพัฒนาการผลิตและระบบการผลิตเพื่อขยายเข้าเขตหมู่บ้าน เมื่อประมาณ ๔ ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งในท่ามกลางการขยายตัวของความเจริญในรูปแบบใหม่ ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังคงรักษาระบบนิเวศป่าไว้โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน แนวความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ซึ่งได้แก่ การนับถือผี การผูกสายสะดือทารกไว้ที่ต้นไม้มือ ระบบเหมืองฝายการประปาภูเขา การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การปลูกป่า การทำไร่หมุนเวียน และการสร้างแนวป้องกันไฟ เป็นการปฏิบัติที่แสดงถึงความเคารพ ความกตัญญู ความกลัว การอ่อนน้อม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และการสร้างกฎกติกาในการรักษาระบบนิเวศป่า และพบว่าชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่ใช้ภูมิปัญญาและพิธีกรรมในการรักษาระบบนิเวศป่ามากกว่าคนไทยและลัวะ และมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ในปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวได้ขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการและนักพัฒนาเอกชน ซึ่งจากการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม กฎข้อบังคับ และการลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนบุกรุกป่า จึงทำให้ป่าไม้ในภาคเหนือตอนบนโดยเฉพาะจังหวัดที่มีชาวกะเหรี่ยงลัวะอยู่มาก มีพื้นที่ป่ามากที่สุดในประเทศไทย

^{๒๓} ชูสิทธิ์ ชูชาติ, การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งในภาคเหนือของประเทศไทย, วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๓, บทคัดย่อ.

วิวัฒนา ปาลสาร และสำราญ ธุระตา^{๒๔} ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดบุรีรัมย์” โดยการศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดบุรีรัมย์ องค์ความรู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดบุรีรัมย์ และค้นหาการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า ป่าชุมชนบ้านโคกพะไลกำลังเผชิญกับปัญหา ๓ ประการ ได้แก่ ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการใช้ประโยชน์จากป่า และปัญหาการทิ้งขยะในป่าชุมชน และพบองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ๓ ประการ ได้แก่ องค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน องค์ความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับศาลปู่ตาในป่าชุมชน และองค์ความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับถ้ำปูนในป่าชุมชน คณะผู้วิจัยและประชาชนในชุมชนบ้านโคกพะไลได้นำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน คือ การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล การตั้งกฎ กติกา การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และสร้างการป้องกันและควบคุมไฟป่าของชุมชนบ้านโคกพะไล ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงทำให้ชุมชนได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการนำเอาวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการจัดการป่าชุมชนด้วยตนเอง

จรัส ลีกา และคณะ^{๒๕} ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพราะมีการบุกรุกตัดต้นไม้ทำให้ป่าชุมชนเสื่อมโทรมลงมีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายชุมชน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รวมถึงคนในชุมชนขาดความเกรงกลัวต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของป่า คนอีสานมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในป่าได้แก่ รุกขเทวดา ผีสงฆ์ นางไม้ต่าง ๆ ได้มีการบูชาเพื่อแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นประเพณีที่ดีที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดทางปรัชญาซึ่งถูกสั่งสมไว้ด้วยภูมิปัญญา และถูกถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ด้วยวิธีการของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนอีสานมาจนถึงปัจจุบัน ในมิติอภิปรัชญาพบว่าคติความเชื่อทำให้เกิดวิถีปฏิบัติที่ดีงามผ่านพิธีกรรมอย่างเหมาะสม และมีการประยุกต์พิธีกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ในมิติญาณวิทยาองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมไว้ในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมและถูกเปิดเผยโดยปราชญ์ชาวบ้าน และในมิติพุทธจริยศาสตร์ทำให้คนในชุมชนนำคติความเชื่อที่ถูกเปิดเผยแล้ว

^{๒๔} วิวัฒนา ปาลสาร และสำราญ ธุระตา, การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดบุรีรัมย์, วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

^{๒๕} จรัส ลีกา และคณะ, การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๓, บทคัดย่อ.

นำไปสู่วิธีการปฏิบัติตน เช่น การแสดงความกตัญญูรู้คุณของปาก่อให้เกิดประเพณีการบวชต้นไม้ ธนาคาร์ต้นไม้ และธนาкарข้าว มีการเกื้อกูลกันเป็นชุมชนแห่งการพึ่งพาที่มีคติความเชื่อดังกล่าวเป็นฐานคิด

นอกเหนือจากนี้แล้ว ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมวิถีพุทธพบว่า พุทธศาสนาถือศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีในแง่การดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ ที่นับถือศรัทธาต่างได้ยึดถือเอามาเป็นแนวทางหรือแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมอันดีงามในการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในชุมชน แนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงถูกหยิบยกรนำมาประยุกต์ใช้ในมิติที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นในการบริหารจัดการ การสร้างความเข้มแข็ง การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรอง เป็นต้น ดังปรากฏในงานวิจัยของจำเนียร ณะคังคิว^{๒๖} ได้ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยได้ศึกษาถึงโลกทัศน์ของชาวพุทธที่มีต่อทรัพยากรป่าตามแนวคิดคำสอนของพุทธศาสนา และวิถีปฏิบัติตามคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามแนวพุทธศาสนา การศึกษาในครั้งนี้อาศัยหลักคำสอนทางด้านพุทธศาสนาคือ ปฏิจจสมุบาท ไตรลักษณ์ เมตตา กรรม และวินัย เพื่อเป็นทฤษฎีในการอธิบายถึงวิธีการอนุรักษ์แนวพุทธ ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์จะมีโลกทัศน์ที่ไม่เบียดเบียนป่าเขา เพราะป่ามีผลต่อการฝึกฝนทางด้านจิตวิญญาณ ส่วนโลกทัศน์ของชาวบ้านจะมีความเคารพต่อป่า เพราะป่าเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ผู้ที่ตนเคารพ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าทำลายป่า และการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมดของพระสงฆ์วัดป่าล้วนมีความสัมพันธ์ต่อการฝึกฝนจิตวิญญาณที่จะทำให้เกิดความรู้สึกอยากเบียดเบียนป่าน้อยลง รวมถึงการปฏิบัติตามวินัยต่าง ๆ ของพระสงฆ์ก็มีผลต่อการอนุรักษ์ป่า วิธีการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านก็แฝงอยู่ในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เพราะชาวบ้าน ถือว่าทรัพยากรภายในวัดป่าเป็นสมบัติของพระสงฆ์การละเมิดทรัพยากรถือว่าเป็นบาป การใช้ทรัพยากรภายในวัดป่าของชาวบ้านจึงต้องขออนุญาตพระสงฆ์เสมอ ปัจจัยส่งเสริมต่อการอนุรักษ์แนวพุทธ มี ๖ ปัจจัย คือ ความเลื่อมใสต่อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ ความเชื่อเรื่องวิญญาณคุ้มครอง ประเพณีดั้งเดิมของชุมชน บทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นและระดับประเทศ การมีส่วนร่วมตามคติการทำบุญของชาวบ้าน บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำหรับการอนุรักษ์มี ๒ ปัจจัย คือ ความไม่สมดุลระหว่างอาชีพและรายได้ของชาวบ้าน การขาดการศึกษาของพระสงฆ์ ข้อเสนอแนะ ส่งเสริมให้ชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิตที่ไม่ซับซ้อน จัดการศึกษาของสงฆ์ให้มีความเป็นระบบมากขึ้น ภายใต้ความร่วมมือของสถาบันสงฆ์ ภาครัฐ และชุมชน เน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านเพื่อการตรวจสอบกันเองระหว่าง

^{๒๖} จำเนียร ณะคังคิว, การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์, วิทยานิพนธ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

พระสงฆ์และชาวบ้าน ควรจัดกิจกรรมด้านประเพณีดั้งเดิมให้มีความต่อเนื่องกันทุกปี โดยรักษารูปแบบและจุดมุ่งหมายของประเพณีไว้ให้ได้มากที่สุด การใช้ประโยชน์จากป่าควรจะทำให้มีความสมดุลทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ

จักรพรรณ วงศ์พรพจน์^{๒๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น” โดยศึกษาแนวคิดและคุณค่าของนิเวศวิทยาเชิงพุทธ กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น และเสนอรูปแบบการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและคุณค่าของนิเวศวิทยาเชิงพุทธพบว่าพุทธศาสนากับนิเวศวิทยามีความเกี่ยวข้องกันตรงที่ไม่ได้แบ่งแยกระหว่างสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติออกจากกัน นิเวศวิทยาจะสอนให้มนุษย์รู้จักรักษาระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนพุทธศาสนาจะมุ่งสอนให้มนุษย์มีความเมตตาต่อธรรมชาติและให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตน การทำลายธรรมชาติก็เหมือนกับการทำลายตนเอง เพราะจุดร่วมของมนุษย์กับธรรมชาติคือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นั่นคือการทำลายสิ่งหนึ่งย่อมมีผลต่อเนื่องไปถึงการคงอยู่ของสิ่งอื่น อย่างเช่น การทำลายป่าไม้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดผลเสียหายตามมา เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม และการขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น การนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นการรักษาระบบนิเวศวิทยาของป่าไม้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน นี่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของพุทธศาสนาที่เอื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะหลักธรรมและวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วนั้นล้วนเป็นสิ่งเอื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของพุทธศาสนาในทุกองคาพยพล้วนเกิดในป่า หลักธรรมและวินัยก็ล้วนแสดงและบัญญัติในป่า หลักธรรมและวินัยเหล่านั้นจึงเป็นไปเพื่อเอื้อต่อการเอื้อหนุนและเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น เมื่อสังคมมนุษย์เห็นคุณค่าของป่าไม้น้อยลงจึงพากันทำลายป่าไม้วัยวิธีต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของพวกตน เมื่อจำนวนป่าไม้ลดลงภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากผลพวงของการทำลายป่าไม้ก็เกิดขึ้นมากเท่าที่ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงไป สิ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติมากที่สุดคือมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤติป่าไม้ในเชิงนิเวศน์ จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะทำการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ป่าไม้ในส่วนที่ยังเหลืออยู่ให้คงอยู่คู่อยู่กับสังคมมนุษย์ต่อไป กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่ามีป่าชุมชน ๒ แห่ง ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้แล้วคือป่าชุมชนบ้านโคกสี และป่าชุมชนบ้านหัวบึง ส่วนป่าชุมชนบ้านกงกลาง เป็นป่าสาธารณประโยชน์ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน ดังนั้นป่าชุมชนทั้ง ๒ แห่งข้างต้น ได้รับการบริหารจัดการในฐานะ

^{๒๗} จักรพรรณ วงศ์พรพจน์, นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

เป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการโดยชาวบ้านในชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้บริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การยื่นคำร้องขอจัดทำโครงการป่าชุมชน การตรวจสอบพื้นที่ตามคำขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน การจัดทำโครงร่างเสนอผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการอนุมัติจัดตั้งให้เป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ ส่วนป่าชุมชนบ้านกกกลาง ได้รับการบริหารจัดการโดยชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบป่าชุมชนในแต่ละแผนก เช่น แผนกการบำรุง และฟื้นฟูป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นต้น ผลการดำเนินการทำให้พื้นที่ป่าชุมชนทั้ง ๓ แห่งนั้นได้รับการดูแลรักษาและฟื้นฟู จนมีสภาพที่ค่อนข้างจะเป็นป่าสมบูรณ์ใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติดั้งเดิม และสามารถสร้างผลผลิตกลับคืนให้กับชุมชนได้ รูปแบบการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น พบว่าป่าชุมชนทั้ง ๓ แห่ง มีรูปแบบการสร้างเสริมขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ และขั้นตอนที่ ๓ เป็นการควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนนี้ ชาวบ้านในแต่ละชุมชนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ เข้ามาดูแลรักษาป่าร่วมกัน เช่น คณะกรรมการฝ่ายดำเนินงาน คณะกรรมการฝ่ายปลูกป่าทดแทน คณะกรรมการฝ่ายลาดตระเวน คณะกรรมการฝ่ายหาผลประโยชน์จากป่าชุมชน และคณะกรรมการฝ่ายสนับสนุนกิจการป่าชุมชน เป็นต้น สิ่งที่เกี่ยวข้องให้ชาวบ้านมีความร่วมมือร่วมใจกันในการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือการนำหลักธรรม เช่น ความกตัญญูต่เวที ความประมาณ และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การบวชป่า เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่า เพราะหลักธรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้ช่วยกล่อมเกลাজิตใจชาวบ้านให้มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และที่สำคัญชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของป่าไม้ จึงทำให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืนและสืบต่อถึงคนรุ่นหลังได้อนุรักษ์กันไป

พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหามิตร ฐิตปญโญ^{๒๘} ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยศึกษาการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ สภาพปัญหาและการจัดการป่าชุมชนตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการดูแลรักษาป่าชุมชนเพื่อใช้แก้ปัญหาารุกรานป่าไม้และการพัฒนาชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สภาพปัญหาและการจัดการป่าชุมชน ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสภาพ

^{๒๘} พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหามิตร ฐิตปญโญ, การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒, บทคัดย่อ.

ปัญหาป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ เกิดจากการบุกรุกป่าเพื่อลักลอบตัดไม้พะยุง และการจัดการป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ เกิดจากผู้คนในชุมชนมีความรู้เข้าใจสภาพปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยุงร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าของป่าชุมชน และรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์ป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ โดยการร่วมกันช่วยกันป้องกันปราม ควบคุม ปั่นฟู ดูแลรักษาป่าชุมชน และสภาพปัญหาป่าชุมชนบ้านโนนสว่าง เกิดจากพื้นที่ป่าถูกบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งการดูแลรักษาป่าเป็นไปตามวิถีของชุมชนที่ต้องอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับป่า แต่ยังคงขาดความรู้ ประสบการณ์ และกระบวนการมีส่วนร่วมจากองค์กรชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะเข้ามาช่วยพัฒนาป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้ ส่วนการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนสว่าง ต้องอาศัยการจัดการของป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เป็นแนวทางการปฏิบัติงานระหว่างประชาชนในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนและประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือ ป่าชุมชนทั้งสองจึงได้รับการฟื้นฟูพัฒนา สร้างกระบวนการจัดการป่าชุมชนได้อย่างมั่นคงและเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นองค์รวมเชิงพุทธที่ชัดเจนยั่งยืนต่อไป และการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดการอนุรักษ์ป่าเพื่อให้คนและป่าอยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับผู้คนในชุมชนให้เกิดการเกื้อกูลเกื้อกัน ด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเมตตาต่อธรรมชาติ ทั้งตระหนักถึงคุณค่าของป่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่แล้วช่วยกันดูแลรักษา

พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ^{๒๙} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชา” โดยศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาและสภาพปัญหาป่าชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านกรวดและอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชา ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ได้แก่ไตรสิกขา ศีล ๕ และหิริโอตตปปะ โดยไตรสิกขาเป็นหลักการเชิงโครงสร้างให้มีการวางกฎกติกา วางแผนและมีปัญญากำกับให้ชุมชนปฏิบัติตามอย่างพอเหมาะ ศีล ๕ เป็นหลักประกันชุมชนด้านชีวิต ทรัพย์สิน และความซื่อสัตย์ต่อกัน วางกรอบ ข้อตกลงร่วมกันไม่ให้เกิดปัญหาในการบุกรุกป่าและสร้างจิตสำนึกด้วยหิริโอตตปปะ ไม่ฝ่าฝืนข้อห้ามของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาและสภาพ

^{๒๙} พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ, แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชา, มนุษยสังคมสาร, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒, บทคัดย่อ.

ปัญหาป่าชุมชนในเขตอำเภอบ้านกรวด อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีการนำศาสตร์พระราชากับเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ การบริหารจัดการน้ำมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่า สภาพปัญหา มีการบุกรุกเพื่อที่ทำกิน การหาของป่า และทำไม้เพื่อการค้าซึ่งมีการประนีประนอมอยู่บนพื้นฐานข้อตกลงของคณะกรรมการชุมชน แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชามี ๓ แนวทาง ดังนี้ แนวทางอนุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา โดยการนำศีลมาเป็นกรอบวางกฎระเบียบเพื่อให้ชุมชนได้ปฏิบัติอย่างเหมาะสม นำสมาธิมาเสริมความมุ่งมั่น จดจ่อในการแก้ปัญหา และรักษาสภาพของป่าชุมชน นำปัญญามาเป็นหลักการคิดหาเหตุและสรุปผลของการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางอนุรักษ์ตามหลักศีล ๕ โดยการวางกฎข้อตกลงของชุมชน ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักของป่า วางกฎกติกาในการใช้ป่าร่วมกันรักษาดูแลป่า ประสานแนวคิดจากหลักพุทธธรรมกับวิถีชุมชน ไม่กล่าวเท็จ ไม่รับจ้างตัดไม้ ไม่ตัดไม้มาหมักดอง และหมั่นตรวจตราดูแลรักษาป่าชุมชน ปลุกป่าทดแทนเพื่อความยั่งยืน และแนวทางอนุรักษ์ตามหลักหิริโอตตปปะ ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ด้านความละอาย การห้ามจิตไม่ฝ่าฝืน ไม่ทำลาย และละเว้นการกระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

พระเจริญ บุญเทศ และคณะ^{๓๐} ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม” โดยมุ่งเสนอพุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model ซึ่งพุทธวิธีที่พระสงฆ์ใช้ดำเนินการแตกต่างกันตามปัญหาและภูมิณีเวศของวัดและภูมิสังคมรอบวัดแต่โดยรวมพระสงฆ์ที่ได้รับยกย่องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ใช้หลักอหิที่ปัจจัยตาที่ชี้ให้เห็นกฎธรรมชาติเป็นหลักการ และยึดพุทธวิธีตามแบบของท่านพุทธทาสภิกขุในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ๓ วิธี คือ ใช้การถ่ายทอดหลักธรรมใช้การทำให้ดู และร่วมกันทำและการให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันเป็นพุทธวิธีที่ใช้ได้เป็นรูปธรรมจากการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี โดยพระราชธรรมนิเทศ หรือ พระพยอม กัลยาโณ โดยใช้พุทธวิธี ๓ ขั้นตอน คือ การเทศน์อบรมสั่งสอนด้วยหลักธรรมตามกฎธรรมชาติของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต้องอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งแยก ไม่เอาชนะ ละอัตตา ใช้กฎแห่งกรรม และมีความเมตตากรุณาต่อกัน การลงมือปฏิบัติให้ดูและร่วมกันทำด้วยจิตอาสาด้วยสโลแกน “ดวงตาเห็นทำ” ตั้งมูลนิธิสวนแก้วโดยใช้เครือข่ายผู้มีจิตศรัทธาพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพในวัดและพื้นที่วัดสาขาทั่วประเทศอีก ๑๑ แห่ง ฟื้นฟูดินโดยบำรุงดินด้วยนาเศษพืชผักผลไม้มาถมผิวดินในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ ใช้น้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยคอกจากโค-กระบือที่ไถ่ชีวิตให้ย่อยสลายโดยพลิกกลับผิวดินทุก ๖ เดือนจนได้ผิวดินสูงขึ้นจัดการน้ำให้เพียงพอและสะอาดโดยทำแอ่งเก็บน้ำและคลองไส้ไก่ ทำน้ำตกและหลัสน้ำเติมอากาศแบบพื้นบ้าน

^{๓๐} พระเจริญ บุญเทศ และคณะ, พุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔, บทคัดย่อ.

ปลูกพืชพื้นถิ่นเพิ่มความหลากหลายทั้งสายพันธุ์และประโยชน์จัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3R คือ การนำกลับมาใช้ใหม่ การใช้ซ้ำและแปรรูปเพิ่มมูลค่า และการให้รับประโยชน์ร่วมกันโดยจัดแหล่งจำหน่ายสินค้าในวัดและรอบวัดเพื่อขายผลผลิตจากในวัด จากสาขาและเครือข่ายในราคาถูกและแจกฟรี ทั้งผักผลไม้และพันธุ์ไม้ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนยากไร้ คนรอบวัด ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบองค์รวม โดยที่เชื่อมโยงจากผลิตผลทางชีวภาพ (Biology) การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า (Circular) เกิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green) จากวัดสู่ครัวเรือนและชุมชน สอดคล้องตามหลัก BCG Model ที่มุ่งสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจให้เติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

วสิษฐ์พล กุลพรม^{๓๑} ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาระบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลตันธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนเข้มแข็งของประชาชนเทศบาลตำบลตันธงด้านสภาพสังคมมีการจัดระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีสถานศึกษาในระดับอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา ด้านการสาธารณสุขมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมมีไฟฟ้า น้ำประปา ถนนสัญญาณจราจร สะดวก ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำปิง แม่น้ำกว๊ม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า คำเมือง และคำยอง และมีแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด การพัฒนาโดยใช้กระบวนการทางทฤษฎี terms ๑. technology ด้านเทคโนโลยีนั้น นำมาใช้ในการพัฒนาเป็นเรื่องสำคัญที่ภาครัฐต้องนำมาใช้เพื่อบริการประชาชนเพื่อความสะดวก รวดเร็ว ๒. Economic ด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เศรษฐกิจดีทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ประชาชนกินดี อยู่ดี ประชาชนไม่มีหนี้สิน ชุมชนก็เข้มแข็ง ๓. Resource ด้านทรัพยากรบุคคลถือว่าสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาต่าง ๆ ต้องมีการพัฒนาบุคลากร อย่างต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ ๔. Mental ด้านจิตใจ ความเข้มแข็งของชุมชน เริ่มต้นที่จิตใจเป็นสำคัญ ถ้าประชาชนมีจิตใจที่อ่อนแอไม่เข้มแข็งก็พ่ายแพ้แก่ปัญหาชีวิต ไม่สามารถ แก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนได้ ๕. Socio-cultural system ด้านระบบสังคมและวัฒนธรรม ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ให้ความสำคัญกับกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาทำให้ประชาชนมีศีลธรรม นอกจากนั้นก็มีการพัฒนาระบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม จักร ๔ (ธรรม นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลยธรรมนำสู่ที่หมาย หลักจักร ๔ มีการประยุกต์ใช้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑. ปฏิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชนตำบลตันธงถือว่าตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้านอาณาเขตที่สะดวกสบายด้านการสัญจร เอื้ออำนวยต่อหลาย ๆ ด้าน ๒. สัมปยุตตธรรม (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนา

^{๓๑} วสิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนาระบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรม ของเทศบาลตำบลตันธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย, (ลำพูน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

คบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีกัลยาณมิตร ๓. อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต.สัญจร พบประชาชนโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔. ปุพเพกตบุญญา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดี จากการประพฤติปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนั้น นับได้ว่าเป็นทุนเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็งสงบสุข ตามแบบของชุมชนสังคมวิถีพุทธ

อีกทั้ง ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทดำพบว่าไทดำหรือไตดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีชื่อเรียกหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นไทยทรงดำ ไทดำ ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง เป็นต้น ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตน ดังปรากฏในงานวิจัยของอภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์^{๓๒} ได้ศึกษาเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน” โดยเป็นการวิเคราะห์การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีนด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ภาคปฏิบัติการทางสังคมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์และการหลอมรวมระหว่างอัตลักษณ์ไทยทรงดำและผู้คนในชุมชนรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทอัตลักษณ์ไทยทรงดำของหมู่บ้านหัวเขาจีนประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านการดำรงชีพ เป็นการสืบทอดกันมาเพื่อให้ชาวไทดำรำลึกถึงถิ่นกำเนิด และการใช้ชีวิตอยู่ การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดำเพื่อดำรงอัตลักษณ์ ความสมัคสมานสามัคคี ความรักและหวงแหนแผ่นดิน ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์การทดแทนคุณแผ่นดิน ผลการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำมีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การดำรงชีวิต การสร้างคำว่า “ไทยทรงดำ” เพื่อดำรงอัตลักษณ์การสนับสนุนการผลิตซ้ำจากภาคปฏิบัติการทางสังคมผ่าน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนของผู้เป็นต้นแบบ และการสถาปนาอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เป็นทางการ ซึ่งวาทกรรมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำได้หลอมรวมกลมกลืนกับแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้วาทกรรมชุมชนเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิดวิถีชีวิต การหวงแหนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำยังได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

^{๓๒} อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์, การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-เมษายน ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

ภัทรธิดา ผลงาม^{๓๓} ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย” โดยศึกษาภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของไทดำ พบว่าชาวไทดำมีศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้แก่ การเที่ยวชมบ้านเรือนชาวไทดำ และการเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประกอบด้วย (๑) การละเล่น ชาวไทดำมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านาน เรียกการละเล่นนี้ว่า แซปาง (๒) ด้านภาษา ชาวไทดำใช้อักษรไทดำซึ่งเป็นอักษรเฉพาะกลุ่ม (๓) ด้านการทอผ้า ไทดำบ้านในอดีตทุกคนรอบครัวจะปลูกฝ้ายเอง หรือเลี้ยงไหมเองเพื่อนำมาผลิตเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว (๔) ด้านการแต่งกายของชาวไทดำ มีหลายแบบทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์การแต่งกายของไทดำ (๕) อาหาร ประกอบไปด้วยผักและน้ำพริก (๖) ด้านประเพณี มีดังนี้ ๑) ประเพณีการเกิด ๒) ประเพณีการเลี้ยงดู ๓) ประเพณีการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน ๔) ประเพณีวัยหนุ่ม ๕) ประเพณีการตายและ ๗) ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ๑) พิธีแต่งงาน ๒) พิธีขั้บมด ๓) พิธีปาดตัง ๔) พิธีเสนเรือน ๕) พิธีเลี้ยงเจ้าบ้าน

ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง^{๓๔} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่าแหล่งท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการตระหนักรู้ และด้านบุคลากร ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำประกอบด้วย การออกแบบโลโก้ การรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างและขยายตลาด การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ การสร้างแลนด์มาร์ค การพัฒนาบุคลากร การถ่ายรูปรูปการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำ Up-Facebook Instagram ฯลฯ และ Check in รับส่วนลดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เป็นต้น

^{๓๓} ภัทรธิดา ผลงาม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

^{๓๔} ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๒) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ทั้งนี้คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยเอาไว้ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญภายใต้แผนบูรณาการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” จำนวน ๕๐ รูป/คน

๓.๒ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเอาไว้ ดังนี้

๑. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๕๐ คน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) ตัวแทนของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น เยาวชน และชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ จำนวน ๔๐ คน

(๒) ตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน ๕ คน

(๓) ตัวแทนของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ชุมชนตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำนวน ๕ คน

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น เยาวชน และชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ โดยมีเนื้อหาการสัมภาษณ์ที่สำคัญดังนี้

(๑) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

(๒) การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

(๓) สภาพปัญหาของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

(๔) องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกไว้ ดังนี้

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

(๑) ออกแบบเครื่องมือการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นเนื้อหาการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธ สภาพปัญหาของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธ ตลอดจนองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

(๒) ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวแทน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๓) สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเชิงคุณภาพ ดังนี้

๑. วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบทและสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(Key Informants) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอองค์ความรู้ โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์สรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ดังนี้

(๑) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

(๒) การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงระเบียบวิธีการวิจัยที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อใช้ศึกษาในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” สามารถเขียนสรุปออกมาเป็นตารางของขั้นตอนความสัมพันธ์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย	ประเด็นการวิจัย	หน่วยการวิจัย/ กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	วิธีเก็บข้อมูลการวิจัย
๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ	วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ	พื้นที่การวิจัย - ชุมชน วัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่า หนาด ตำบลเขา แก้ว อำเภอเชียง คาน จังหวัดเลย	- ศึกษาจากแบบ สัมภาษณ์	วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์ เชิงลึก (In- depth Interview)
๒) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย	การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ	พื้นที่การวิจัย - ชุมชน วัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่า หนาด ตำบลเขา แก้ว อำเภอเชียง คาน จังหวัดเลย	- ศึกษาจากแบบ สัมภาษณ์	วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์ เชิงลึก (In- depth Interview)

ตารางที่ ๑.๑ แสดงขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๒) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

๔.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๔.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ชุมชนไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นอีกกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่หยั่งรากฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนาน ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องราวอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเรียกกันอย่างกว้าง ๆ ว่า “ผี” ซึ่งแต่เดิมคนเชื้อสายไทดำบ้านนาป่าหนาดเคยตั้งรกรากอยู่ที่เมืองแก่ง ปัจจุบันคือเดียนเบียนฟู บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตเวียตนามเหนือ และเมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๓ เกิดศึกสงครามฮ่อ และหลังจากสงครามยุติลงชาวไทดำส่วนหนึ่งจึงได้อพยพผ่านเข้ามาสู่ประเทศไทย ตั้งบ้านเรือนชั่วคราวอยู่ในเขตจังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านหมี่ เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ไททรงดำ ไทดำ ผู้ไทดำ ลาวโซ่ง โซ่งดำ ส่วนหนึ่งจะอาศัยอยู่ทางภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี ลพบุรี นครปฐม ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๐ ได้อพยพกลับเมืองแก่งอีกครั้ง และในช่วงนั้นเองทั้งลาวและเวียตนามล้วนตกอยู่ภายใต้อาณานิคมการปกครองของฝรั่งเศส ชาวไทดำจึงได้อพยพกลับเข้ามาในประเทศไทยในราวปี พ.ศ.๒๔๕๐^{๓๕} ซึ่งส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เมื่อราวปี พ.ศ.๒๔๖๐ โดยการนำของ “เพี้ยหก”

^{๓๕} บุญยงค์ เกศเทศ, “ไทดำ” เมืองแก่ง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแฮดถึงหนองปรง,

(มหาสารคาม: กากะเบี้ยว, ๒๕๕๘), หน้า ๗๘.

หรือเจ้าคนที่หกเป็นผู้นำ^{๓๖} ซึ่งจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่นและกลุ่มชาวบ้านนาป่าหนาด พบว่า ชาวไทดำที่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่ในอดีตกาลเดินทางอพยพย้ายถิ่นฐานหลายแห่ง จนมาถึงบ้านป่าหนาด ซึ่งเป็นที่สุดท้ายที่ปักหลักถาวรอยู่กันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านนาป่าดิว” ต่อมาได้ทำการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านนาป่าหนาด” เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้าน มีดิน หนาดมากมาย มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ๒ แห่ง คือ ลำน้ำฮวยและลำน้ำ ซึ่งใช้เป็นแหล่งหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ ซึ่งทางชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มาก่อนจะนิยมปลูกข้าวไร่กันโดยไม่มีนาข้าว เมื่อชาวไทดำได้เข้ามา อยู่บริเวณนี้ก็พากันทำนาปลูกข้าว ชาวบ้านในแถบนี้เห็นเข้าจึงได้พากันทำนาปลูกข้าวเหมือนชาวไท ดำจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษายังพบว่าชุมชนบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นเชื้อสาย “ไทดำ” หมู่บ้านเดียวในจังหวัดเลย โดยที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ บนที่สูง ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นทั่วไปว่า “โคก” ชาวบ้านนาป่าหนาดและหมู่บ้านใกล้เคียงจะเรียก หมู่บ้านนี้ว่า “บ้านโคก” หรือบางทีก็เรียกว่า “บ้านโคกโง่งดำ” โดยบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ อยู่ห่าง จากตัวเมืองเลยประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเชียงคาน ๑๗ กิโลเมตร โดยการเดินทางจาก ตัวจังหวัดเลยขับรถมาตามถนนเส้นทางถนน เลย-เชียงคาน หรือทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ ผ่านสาม แยกบ้านธาตุ ตรงไปผ่าน อบต.นาซาว ถึงสามแยกโรงเรียนชุมชนบ้านนาบอน แล้วเลี้ยวขวา ๑๑ กิโลเมตรโดยใช้ทางหลวงชนบท ที่ ลย.๓๐๑๑ นาบอน-สงเปือย ผ่านบ้านโพน บ้านโสกเก่า บ้านโสก ใหม่ บ้านนาเบน ปัจจุบันบ้านนาป่าหนาดแบ่งการปกครองออกเป็นสองหมู่บ้าน คือหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๑๒ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดกับบ้านวังอาบช้าง ทิศใต้ติดกับบ้านหิน ตั้ง ทิศตะวันออกติดกับบ้านตาต้อ และทิศตะวันตกติดกับบ้านนาเบน

จากความเป็นมาของการอพยพโยกย้ายจากถิ่นฐานที่อยู่เดิมมาตั้งรกรากอาศัยอยู่ที่บ้าน นาป่าหนาดแห่งนี้ จะเห็นว่าความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ที่แม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่แวดล้อม อยู่รอบตัวล้วนทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งอย่างจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ทางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกบ้าง ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชุมชนไทดำที่มีให้คงอยู่สืบไปได้ ทั้งนี้จากการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกได้เป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๔.๑.๑ วิถีชีวิตของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากการลงพื้นที่ในชุมชนบ้านนาป่าหนาด จะเห็นได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีการนำเสนอความ เป็นไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ” ดังภาพที่ ๑.๒

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๑.๒ ป้ายทางเข้าสู่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

โดยพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ไทดำแห่งนี้ เสมือนเป็นคลังข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทดำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ทำให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่สะท้อนผ่านเรื่องราววิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับความเป็นกลุ่มก้อนทางชาติพันธุ์แล้ว การนำเสนอหรือการจัดแสดงในลักษณะเช่นนี้ยังถือเป็นการรักษาสิ่งที่เป็มรากเหง้าของตนที่ปัจจุบันกำลังจะเลือนหายไปจากการรับรู้ของลูกหลานเยาวชนชนไทดำรุ่นใหม่ ๆ^{๓๗} ดังภาพที่ ๑.๓

ภาพที่ ๑.๓ การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายสุทธิอาน นามทอง. ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ ๔, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สามารถอธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดได้ ดังนี้

๑) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม พบว่าชาวไทดำมีวิถีวัฒนธรรมความเชื่อรวมถึงประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยชาวชาวไทดำมีความเชื่อเรื่อง "ผีฟ้า" หรือ "แถน" คือ เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลก และบันดาลให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่า "ผีเฮือน" ซึ่งเมื่อตายแล้วจะไม่ไปไหน ยังคงวนเวียนคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทดำตายลง ลูกหลานจะนำศพไปฝัง และไปเชิญผีจากหลุมหลังจากที่ตายแล้ว ๓ วัน เรียกว่า "พิธีเอาผีขึ้นเรือน" ในบ้านจะจัดที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็น "กะลอห้อง" หรือ "กะลอฮ้อง" มีพาข้าว (ถาดใส่ข้าว) เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ ปกติไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเข้าไป^{๓๘} โดยชาวไททรงดำยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่บรรพบุรุษตราบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไททรงดำเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิด แต่งงาน ครองเรือน จนถึงตาย พิธีกรรมส่วนใหญ่ มักจะมีความเชื่ออยู่กับผี ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าบรรดาผีต่าง ๆ จะเป็นผู้สามารถลดบั่นตาลความทุกข์ ความเจริญงอกงาม ความร่มเย็น มาสู่ผู้คนในบ้านได้ลูก

๒) ด้านการแต่งกาย พบว่าการแต่งกายของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือการแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ซึ่งการแต่งกายก็จะมีหลัก ๆ ๒ แบบ แบบที่ ๑ นั้นคือเสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตรประจำวัน จะนุ่งซิ่น "ลายแดงโม" แบบที่เด็ก ๆ เขานุ่งกัน แบบที่ ๒ สำหรับใช้ในงานประเพณีหรืองานบุญซึ่งจะมีชื่อเรียกว่าผ้าซิ่น "ลายนางหาญ" การแต่งกายชาวไทดำประกอบด้วยผ้าซิ่น เสื้อก้อม และผ้าเปียว^{๓๙} โดยผ้าต้องมาจากผ้าฝ้ายที่ผ่านการย้อมสีตามธรรมชาติ ถักทอโดยใช้รูปแบบที่สืบทอดกันมา โดยชาวไททรงดำยังให้ความสำคัญกับลวดลายที่ประดับอยู่บนเสื้อผ้าเครื่องประดับ เครื่องเรือนโดยสีที่นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นลวดลายนั้นประกอบด้วยหลากหลายสี ซึ่งมีความหมายของสีแต่ละสีแตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงธรรมชาติ สีส้มหมายถึงความสามัคคี

๓) ด้านที่อยู่อาศัย พบว่าลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยใช้วัสดุง่าย ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และใบไม้ต่าง ๆ เสาบานทำด้วยต้นไม้ม้วนเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่สับหรือทุบให้เป็นชิ้น ๆ จากนั้นแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า ฟาง ฝาบ้านจะล้อมด้วยไม้ไผ่ทั้ง ๔ ด้าน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูทางเข้าด้านหน้าและด้านหลัง ภายในตัวบ้านเปิดโล่ง สำหรับหลังคาจะมุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา หรือต้นกก หลังคาจะยาวลงมาเสมอพื้นเรือนรอบ ๆ ทุกด้านจนไม่สามารถมองเห็นฝาบาน เพื่อป้องกันลมพัดแรง

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑิไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางโสภา คุ่มคำ. ประธานกลุ่มทอผ้าไทดำบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

และอากาศที่หนาวเย็น ยอดจ้าวเป็นไม้ไขว่กันคล้ายกับเขาควาย เรียกว่า “ขอกูด” ซึ่งหมายถึง ความ มุ่งมั่น อดทน และความอุดมสมบูรณ์ ใต้ถุนบ้านจะสูงโล่งกว้างใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ คนสามารถเดิน ลอดได้สบาย ในบ้านจะมีห้องหนึ่งห้อง เรียกว่า “ห้องกะล่อห้อง” หรือห้องผี ใช้สำหรับเก็บกระดูก ของบรรพบุรุษ และมีกฎหมายห้ามบุคคลอื่นเข้ามาในห้องนี้โดยเด็ดขาด เว้นแต่ในช่วงประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้บรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า “พิธีเสนเรือน” บันไดทำจากลำไม้ไผ่เพื่อใช้ขึ้นลงโดยพาดไว้บริเวณ ด้านหน้าและด้านหลังของตัวบ้าน^{๔๐}

๔) ด้านการใช้ภาษา พบว่าภาษาของชาวไทดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง ภาษาไทดำมีเฉพาะเสียงสูงและเสียงต่ำ ไม่มีสระและวรรณยุกต์ มีพยัญชนะ ๓๙ ตัว มีสระและ เครื่องหมายต่าง ๆ ๑๘ รูป วิธีเขียนเป็นคำและข้อความ จะวางสระไว้รอบพยัญชนะ คือ วางข้างหน้า บ้าง ข้างหลังบ้าง ข้างล่างบ้าง แต่อย่างไรก็ดีภาษาพูดยังคงมีการใช้อยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษารู้เรื่องและพูดได้บ้าง ส่วนการเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กัน มา โดยเฉพาะเรื่องประเพณี พิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการสอนภาษาไทดำนั้น นับวันจะถูกกลืนเลื่อนไปตามกาลเวลา เยาวชนไทดำรุ่นใหม่หลาย ๆ คนไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษา ไทดำได้ ดังนั้นชาวไทดำต้องตื่นตัวในการอนุรักษ์ด้านการอ่าน เขียน ภาษาไทดำ เช่น จัดตั้งศูนย์การ เรียนรู้ชุมชน บรรจุภาษาไทดำเป็นหลักสูตรภาษาถิ่นที่สอนในโรงเรียน สร้างค่านิยมสื่อสารกันด้วย ภาษาไทดำอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น^{๔๑} ดังภาพที่ ๑.๔

ภาพที่ ๑.๔ ภาษาที่ทำเป็นป้ายแสดงภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑท์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางฉลาด ช้อนเดิม. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายพัน ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

๕) ด้านการเล่น พบว่าการเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ โดยการเล่นมีทั้งการเล่นของหนุ่มสาวลาวโซ่ง ที่โยนลูกช่วง (ตอดมะกอนให้แกกัน) พร้อมการร้องรำทำเพลงเป่าแคนไปพร้อม ๆ การเล่นหรือที่เรียก “การเล่นคอน ฟ้อนแคน” ^{๔๒} และการเล่นแซปางซึ่งถือเป็นการเต้นรำเพื่อความรื่นเริง มีกระบอกไม้ไผ่ ไห ฉาบ กลอง และไม้ตะแลบแก็บ เป็นเครื่องดนตรีสำคัญนั้นจะสนุกสนานมาก ชาวไทดำจะร่วมกันเต้นรำสลับสับเปลี่ยนกันทั้งวันทั้งคืนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องเซ่นที่ต้นปาง อัญเชิญผีแถนบนฟ้ามารับเครื่องสักการะ ต่าง ๆ โดยการเล่นแซปาง ของชาวไทดำ ปกติจะมีในช่วงแรม ๑ ค่ำเดือนสาม หรือในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ที่ทุกคนในชุมชนไทดำมารวมตัวกันเพื่อขอบคุณผี ที่เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่ได้คนในบ้านหายป่วย ทุเลาไข้ ได้อยู่เย็นเป็นสุข พอถึงคราวเหมาะก็ต้องเลี้ยงผีเป็นการขอบคุณ ^{๔๓} ดังภาพที่ ๑.๕

ภาพที่ ๑.๕ การเล่นบางส่วนภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ สะท้อนกลิ่นอายความเป็นไทดำที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การเล่น อาหารการกิน ล้วนแล้วแต่ช่วยตอกย้ำความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่ยังคงมีวิถีวัฒนธรรมเป็นของตนเองได้เป็นอย่างดี

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางไกรวัล สดด้วง. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายพิสิทธิ์ ทันทา. นักการ (ประจำศูนย์ไทดำ), เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

๔.๑.๒ วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในแง่วิถีวัฒนธรรมของคนไทดำที่นอกจากจะใช้บอกเรื่องราวความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นเหมือนกับแหล่งพบปะกับผู้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตของคนไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองย้อนกลับมาปัจจุบันถึงแม้คนไทดำจะมีความแตกต่างในด้านความเชื่อทางศาสนากับชุมชนหมู่บ้านโดยรอบ นั่นก็คือ “การนับถือผี” ซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้กลับไม่ได้สร้างความแตกแยกและมีเรื่องต้องให้บาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเลย ผู้คนในชุมชนก็ยังอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข^{๔๔} ดังภาพที่ ๑.๖

ภาพที่ ๑.๖ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในศูนย์วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้มีทั้งกลุ่มคนไทดำและชาวไทยเลยที่มีการนับถือความเชื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น การนับถือตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทดำ นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงถือเป็นการเปิดมุมมองและทำความเข้าใจประเด็นเรื่องความเป็น “วิถีพุทธร่วมชุมชนทางวัฒนธรรม” ที่ลักษณะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา อันจะทำให้เกิดการสร้างความเป็นเครือข่ายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางจุฑาทิพ อินเนียร. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๕.

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดเป็นเบื้องต้น พบว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเชื่อชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนอกจากจะมีความเชื่อเรื่องผีแล้วยังมีความเชื่อเรื่องกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เช่นเดียวกันกับผู้ที่ยึดถือศาสนาพุทธ แม้แต่ที่อยู่อาศัยชาวไทดำและชาวพุทธในอดีตไม่ได้มีความแตกต่างกันเท่าไร เนื่องจากวัสดุที่ใช้ทำหลังคา ตัวบ้าน ผนังบ้าน พื้นบ้าน ล้วนได้มาจากต้นไม้ ใบหญ้าที่เกิดขึ้นเองตามภูมิประเทศนั้น ๆ รูปทรง รูปแบบตัวบ้านก็จะทำออกมาคล้าย ๆ กัน ยิ่งในปัจจุบันนี้บ้านเรือนของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยแทบไม่เหลือเค้าโครงเดิมเอาไว้เลย^{๔๕} รวมถึงเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ การแต่งกายก็ยังมีปรับเปลี่ยนตามไปโอกาสต่าง ๆ โดยชาวไทดำก็ยังคงแต่งกายด้วยชุดสีดำ (เสื้อฮี) ในการประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธีเสนเรือน ส่วนการแต่งกายในประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ชาวไทดำจะแต่งกายด้วยชุดสุภาพตามความเหมาะสมในแต่ละโอกาส แต่สามารถสวมใส่เสื้อฮีไปร่วมงานได้ อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทยดำแฝงด้วยคุณธรรมเกี่ยวกับ สัจธรรมของชีวิต หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ การปล่อยวาง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสำรวม และความอดทนอดกลั้น^{๔๖} ตลอดจนประเพณีการแต่งงานของไทยดำยังแฝงไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมให้คู่บ่าวสาวได้รู้จักการประพฤติปฏิบัติต่อกัน และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาในมงคลชีวิต ๓๘ ประการ ประเพณีกินดองแสดงออกถึงคุณธรรม เรื่อง ความกตัญญูกตเวทิต์ สังคหวัตถุ ๔ ทิศ ๖ หิริโอตตปละ และความสามัคคี อีกทั้งประเพณีการตายของชาวไทดำยังมีความคล้ายคลึงกับพิธีงานศพของชาวพุทธ^{๔๗} เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยพุทธรู้จักและคุ้นเคยกันอย่างดี นั่นเป็นเพราะคนไทยพุทธนั้นมีคติความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับ “ความตาย” ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์นั้นประกอบด้วย ๒ ส่วนด้วยกันก็คือ “รูป” และ “จิต” ถึงแม้ว่าร่างกายจะแตกดับไปแล้ว แต่จิตก็ยังคงวนเวียนไปตามผลกรรมที่เคยกระทำเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่นั่นเอง

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าความเป็นวัฒนธรรมวิถีพุทธในวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สะท้อนให้เห็นผ่านวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

^{๔๕} สัมภาษณ์ พัน ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางประจักษ์ อินยานวน. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายกร ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

๔.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

สำหรับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ตราบนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผนวกกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ดังนั้นการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมไทดำที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้าน จัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของไทดำให้เป็นที่ยู้งักแก่บุคคลทั่วไป ดังภาพที่ ๑.๗

ภาพที่ ๑.๗ “ยั้งข้าว” ภายในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด

ทั้งนี้ จากการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกได้เป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๔.๒.๑ การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

การเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้พบว่าอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่ใช้บอกเล่าเรื่องราวผ่านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างมีจุดเด่นที่สามารถนำไปเป็นจุดขาย เพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทยด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ^{๔๔} ดังภาพที่ ๑.๘

ภาพที่ ๑.๘ นักท่องเที่ยวสัมผัสเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำภายในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำนี้ สะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งทำให้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรักษาและพัฒนารูปแบบที่ยังคงลักษณะความเป็นไทดำเอาไว้ให้ลูกหลานและบุคคลอื่น ๆ ได้ชื่นชม เช่น การสาธิตการทอผ้า บริการนักท่องเที่ยวและผู้สนใจมาศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีเจ้าหน้าที่ที่อยู่ประจำศูนย์แต่งกายด้วยชุดไทดำ การจำหน่ายเครื่องแต่งกายของชาวไทดำ เครื่องเงิน เสื้อผ้า มีการบริการโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายในการแต่งกาย ด้วยชุดไทดำให้แก่นักท่องเที่ยวได้สวมใส่เพื่อถ่ายภาพ ล้วนแต่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาด เมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจเข้ามา ทางศูนย์วัฒนธรรม

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวลาน กรมทอง. เอื้อนอ้ายเอี่ยมศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน

บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ จะเชิญชวนให้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมาช่วยกันต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละคนก็จะได้รับหน้าที่แตกต่างกันไป ตามความถนัดของตัวเอง และนอกจากเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวไทดำแล้วยังมีรายได้จากการทำงานตรงจุดนี้ด้วย^{๔๙} ดังภาพที่ ๑.๙

ภาพที่ ๑.๙ การสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้คนที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนที่ผ่านไปมาได้สัมผัสอย่างเต็มที่

๔.๒.๒ การสร้างความเป็นวิถีพหุทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

การสร้างความเป็นวิถีพหุวัฒนธรรมในชุมชนทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้พบว่าเรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์นี้บางอย่างสามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับผู้คนภายนอกชุมชนได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุน

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งทราย วันคำ. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

กิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้^{๕๐} จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ พบว่าการสร้างความเป็นวิถีพุทธวัฒนธรรมในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นตั้งแต่อดีตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ไม่มีกฎระเบียบที่แน่ชัดในการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีแต่เพียงธรรมเนียมการปฏิบัติ สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น เช่น การทำพิธีเสนเรือน การแต่งกายชุดไทดำ การละเล่นการแซ่ปาง แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิต ภาษาถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากจากศาสนาพุทธ และวัฒนธรรมของคนต่างถิ่น แต่ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ยังคงช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทดำของตัวเองไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น เอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเชื่อในการนับถือผี^{๕๑} ด้วยวัฒนธรรมบางอย่างจะสืบทอดกันมาเพราะความเชื่อ อย่างพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของไทดำ ซึ่งเป็นผีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะปฏิบัติกันทุกครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่อาจจะไม่เยอะเหมือนเมื่อก่อน เพราะบางครอบครัวลูกหลานไปทำงานหรือไปเรียนต่างถิ่น ทำให้ลำบากต่อการประกอบพิธี^{๕๒} อีกทั้งชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดยังคงยึดถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเช่นเดิมเอาไว้ นั่นก็คือการฝังศพ แต่บางคนก็เผลอตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อในสังคมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีอย่างหลากหลาย ทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทดำและพุทธศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำที่มีความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษาหรือเจ้าบ้าน เมื่อมีคนตายทุกบ้าน จะหยุดงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มทำงานใหม่อีกครั้ง โดยในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน^{๕๓} แต่อย่างไรก็ดี ความเป็นวิถีชีวิตของชาวไทดำที่สอดคล้องกับพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยมาจนปัจจุบันว่ามีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญาและประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงคนรุ่นใหม่และต่อ ๆ ไป หลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา ซึ่งความเชื่อของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้จึงกลายเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับที่ใช้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง ดังภาพที่ ๑.๑๐

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางสาวใจ อินยานวน. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายเกษ ขอนเดิม. ผู้นำศาสนา, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๑.๑๐ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในศูนย์วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาด

โดยสรุปแล้ว การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ และการสร้างความเป็นวิถีพหุทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่ท้าทาย หากไม่มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมเพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมไม่เป็นที่สนใจอีกต่อไป^{๔๔} ด้วยปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย บ้านเรือนมีการเปลี่ยนรูปลักษณะเหมือนชุมชนทั่วไปในชนบท การใช้ชีวิตของชาวไทดำก็เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีกระแสสังคมและเทคโนโลยี ชาวไทดำส่วนหนึ่งใช้ชีวิตในสังคมของการพัฒนา ลูกหลานต้องไปโรงเรียนในอำเภอ วัยรุ่นแต่งกายตามสมัยนิยมทั่วไป แต่อีกส่วนหนึ่งชาวไทดำที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นส่วนน้อยก็ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทดำจะมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเองซึ่งวางอยู่บนบรรทัดฐานของความเชื่อ^{๔๕} อย่างไรก็ดี ทุกวันนี้ชาวไทดำไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ไม่ค่อยนิยมแต่งตัวชุดไทดำ แต่จะนิยมแต่งกายตามยุคสมัยใหม่ โดยนิยมใส่กางเกง หรือเสื้อผ้าที่หาได้ง่ายตามท้องตลาด แม้ทุกวันนี้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดพยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมการแต่งกายขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ลูกหลานชาวไทดำได้เรียนรู้และไม่ให้สูญ

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายกร ไพศูนย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวลัดดาวรรณ ชาวดร. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

หายไป ก็ทำได้เพียงเวลาที่มีงานเทศกาลหรือพิธีสำคัญ ๆ หรือเวลาต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น^{๕๖} ทั้งนี้ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น พร้อมสร้าง “ความเป็นพหุทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการลงพื้นที่ศึกษาวิจัยในชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ทำให้มองเห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย รวมถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ดังนี้

๔.๓.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย พบว่าความเป็นมาของชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ เป็นอีกกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ยังปรากฏฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนาน ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องราวอำนาจเหนือธรรมชาตินั่นก็คือ “ผี” แม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่เราแวดล้อมอยู่รอบตัวต่างทำให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกไปบ้าง ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีให้คงอยู่สืบไป ดังจะเห็นได้จากว่าชุมชนแห่งนี้มีการนำเสนอความเป็นไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ” ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เสมือนเป็นคลังข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทดำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่อง “ผีฟ้า” หรือ “แถน” ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อีกทั้งภาษาของชาวไทดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง รวมถึงการแต่งกายของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือการแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ตลอดจนการละเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ หากมองถึงภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ จะเห็นได้ว่ากลิ่นอายความเป็นไทดำที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การละเล่น อาหารการกิน ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยบอกย้ำความเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่า เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในแง่วัฒนธรรมของคนไทดำนอกจากจะใช้บอกเรื่องราวความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นเหมือนกับแหล่งพบปะกับผู้คน

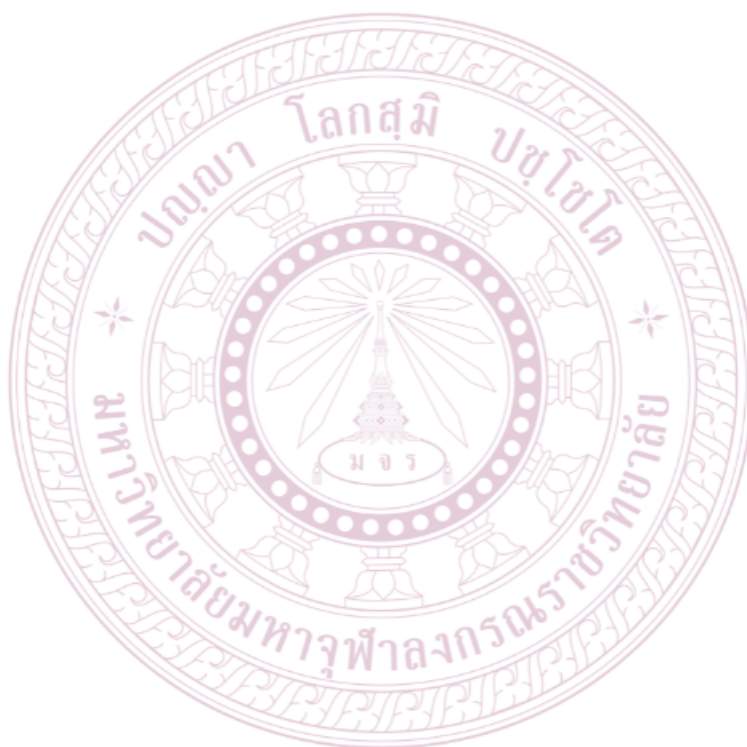
^{๕๖} สัมภาษณ์ นายเกษ ข้อนเดิม. ผู้นำศาสนา, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

ภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตของคนไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองย้อนกลับมาปัจจุบันถึงแม้คนไทดำจะมีความแตกต่างในด้านความเชื่อทางศาสนากับชุมชนหมู่บ้านโดยรอบ นั่นก็คือ “การนับถือผี” ซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้กลับไม่ได้สร้างความแตกแยกและมีเรื่องต้องให้บาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเลย ผู้คนในชุมชนก็ยังอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ จึงถือเป็นการเปิดมุมมองและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนในความเป็นชุมชนที่มีลักษณะ “พหุร่วมทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือสร้างความเป็นเครือข่ายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันแบบ “วิถีชุมชนพหุทางวัฒนธรรม” ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๔.๓.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ตราบนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผนวกกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดจึงได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้าน จัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทดำด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนทั่วไปได้สัมผัสอย่างเต็มใจ รวมถึงการสร้างความเป็นวิถีพหุวัฒนธรรมในชุมชนทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุนกิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การกำหนดทิศทางหรือแนวโน้มในแง่การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่คือนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้เป็นที่สนใจ ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

วิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น พร้อมสร้าง “ความเป็นพุทธทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๒) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งสามารถอธิบายผลจากการศึกษาวิจัยออกตามลำดับหัวข้อได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

ชุมชนไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นอีกกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ยังคงฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนาน ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องราวอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเรียกกันอย่างกว้าง ๆ ว่า “ผี” ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ที่แม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่แวดล้อมอยู่รอบตัวล้วนทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งอย่างจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภายนอก แต่ความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ก็ยังเห็นถึงการสืบสานเพื่อดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเอาไว้ให้ลูกหลานคนไทดำและคนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ ซึ่งผลจากการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากการลงพื้นที่ในชุมชนบ้านนาป่าหนาด จะเห็นได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีการนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า “บ้าน

พิพิธภัณฑ์ไทดำ” โดยพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ไทดำแห่งนี้ เสมือนเป็นคลังข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทดำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ทำให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่สะท้อนผ่านเรื่องราววิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับความเป็นกลุ่มก้อนทางชาติพันธุ์แล้ว การนำเสนอหรือการจัดแสดงในลักษณะเช่นนี้ยังถือเป็นการรักษาสิ่งที่เปราะบางแห่งของตนที่ปัจจุบันกำลังจะเลือนหายไปจากการรับรู้ของลูกหลานชาวไทดำรุ่นใหม่ ๆ เมื่อพิจารณาจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดพบว่า

๑) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ชาวไทดำมีวิถีวัฒนธรรมความเชื่อรวมถึงประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยชาวชาวไทดำมีความเชื่อเรื่อง "ผีฟ้า" หรือ "แถน" คือ เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลก และบันดาลให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่า "ผีเฮือน" ซึ่งเมื่อตายแล้วจะไม่ไปไหน ยังคงวนเวียนคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทยดำตายลง ลูกหลานจะนำศพไปฝัง และไปเชิญผีจากหลุมหลังจากที่ตายแล้ว ๓ วัน เรียกว่า "พิธีเอาผีขึ้นเรือน" ในบ้านจะจัดที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็น "กะลอห้อง" หรือ "กะลอฮ้อง" มีพาข้าว (ถาดใส่ข้าว) เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ ปกติไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเข้าไป โดยชาวไทยทรงดำยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่บรรพบุรุษตราบนานถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำเกี่ยวพันกับการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิด แต่งงาน ครองเรือน จนถึงตาย พิธีกรรมส่วนใหญ่ มักจะมีความเชื่ออยู่กับผี ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าบรรดาผีต่าง ๆ จะเป็นผู้สามารถบันดาลความสุข ความเจริญงอกงาม ความร่มเย็น มาสู่ผู้คนในบ้านได้ลูก

๒) ด้านการแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือ การแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ซึ่งการแต่งกายก็จะมีหลัก ๆ ๒ แบบ แบบที่ ๑ นั่นคือเสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะนุ่งขึ้น "ลายแดงโม" แบบที่เด็ก ๆ เขานุ่งกัน แบบที่ ๒ สำหรับใช้ในงานประเพณีหรืองานบุญซึ่งจะมีชื่อเรียกว่าผ้าขึ้น “ลายนางหาญ” การแต่งกายชาวไทดำประกอบด้วยผ้าขึ้น เสื้อก้อม และผ้าเปียว โดยผ้าต้องมาจากผ้าฝ้ายที่ผ่านการย้อมสีตามธรรมชาติ ถักทอโดยใช้รูปแบบที่สืบทอดกันมา โดยชาวไทยทรงดำยังให้ความสำคัญกับลวดลายที่ประดับอยู่บนเสื้อผ้าเครื่องประดับ เครื่องเรือนโดยสีที่นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นลวดลายนั้นประกอบด้วยหลากหลายสี ซึ่งมีความหมายของสีแต่ละสีแตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงธรรมชาติ สีส้มหมายถึงความสามัคคี

๓) ด้านที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยใช้วัสดุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และใบไม้ต่าง ๆ เสาบ้านทำด้วยต้นไม้ทั้งต้น เป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่สับหรือทุบให้เป็นชิ้น ๆ จากนั้นแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า ฟาง ฝาบ้านจะล้อมด้วยไม้ไผ่ทั้ง ๔ ด้าน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูทางเข้าด้านหน้าและด้านหลัง ภายในตัวบ้านเปิดโล่ง สำหรับหลังคาจะมุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา หรือต้นกก

หลังจากจะยาวลงมาเสมอพื้นเรือนรอบ ๆ ทุกด้านจนไม่สามารถมองเห็นฝาบ้าน เพื่อป้องกันลมพัดแรง และอากาศที่หนาวเย็น ยอดจั่วเป็นไม้ไขว้กันคล้ายกับเขาควย เรียกว่า “ขอกูด” ซึ่งหมายถึง ความ มุ่งมั่น อุตุน และความอุดมสมบูรณ์ ใต้ถุนบ้านจะสูงโล่งกว้างใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ คนสามารถเดิน ลอดได้สบาย ในบ้านจะมีห้องหนึ่งห้อง เรียกว่า “ห้องกะล่อห้อง” หรือห้องผี ใช้สำหรับเก็บกระดูก ของบรรพบุรุษ และมีกฎหมายห้ามบุคคลอื่นเข้ามาในห้องนี้โดยเด็ดขาด เว้นแต่ในช่วงประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้บรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า “พิธีเสนเรือน” บันไดทำจากลำไม้ไผ่เพื่อใช้ขึ้นลงโดยพาตัวไว้บริเวณ ด้านหน้าและด้านหลังของตัวบ้าน

๔) ด้านการใช้ภาษา ภาษาของชาวไทดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง ภาษาไทดำมีเฉพาะเสียงสูงและเสียงต่ำ ไม่มีสระและวรรณยุกต์ มีพยัญชนะ ๓๙ ตัว มีสระและ เครื่องหมายต่าง ๆ ๑๘ รูป วิธีเขียนเป็นคำและข้อความ จะวางสระไว้รอบพยัญชนะ คือ วางข้างหน้า บ้าง ข้างหลังบ้าง ข้างล่างบ้าง แต่อย่างไรก็ดีภาษาพูดยังคงมีการใช้อยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษารู้เรื่องและพูดได้บ้าง ส่วนการเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กัน มา โดยเฉพาะเรื่องประเพณี พิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการสอนภาษาไทดำนั้น นับวันจะถูกกลืนเลื่อนไปตามกาลเวลา เยาวชนไทดำรุ่นใหม่หลาย ๆ คนไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษา ไทดำได้ ดังนั้นชาวไทดำต้องตื่นตัวในการอนุรักษ์ด้านการอ่าน เขียน ภาษาไทดำ เช่น จัดตั้งศูนย์การ เรียนรู้ชุมชน บรรจุภาษาไทดำเป็นหลักสูตรภาษาถิ่นที่สอนในโรงเรียน สร้างค่านิยมสื่อสารกันด้วย ภาษาไทดำอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

๕) ด้านการละเล่น การละเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ โดยการละเล่นมีทั้งการละเล่นของหนุ่มสาวลาวโซ่ง ที่ โยนลูกช่วง (ทอดมะกอนให้แก่กัน) พร้อมการร้องรำทำเพลงเป่าแคนไปพร้อม ๆ การเล่นหรือที่เรียก “การเล่นคอน ฟ้อนแคน” และการเล่นแซปางซึ่งถือเป็นการเต้นรำเพื่อความรื่นเริง มีกระบอกไม้ไผ่ ไห ฉาบ กลอง และไม้ตะแลบแก็บ เป็นเครื่องดนตรีสำคัญนั้นจะสนุกสนานมาก ชาวไทดำจะร่วมกัน เต้นรำสลับสับเปลี่ยนกันทั้งวันทั้งคืนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องเซ่นที่ต้นปาง อัญเชิญผีแถนบนฟ้ามา รับเครื่องสักการะ ต่าง ๆ โดยการเล่นแซปาง ของชาวไทดำ ปกติจะมีในช่วงแรม ๑ ค่ำเดือนสาม หรือ ในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ที่ทุกคนในชุมชนไทดำมารวมตัวกันเพื่อขอบคุณผี ที่เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่ ได้คนในบ้านหายป่วย ทุเลาไข้ ได้อยู่เย็นเป็นสุข พอถึงคราวเหมาะก็ต้องเลี้ยงผีเป็นการขอบคุณ

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นในแหล่งเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ สะท้อนกลิ่นอายความเป็นไทดำที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การละเล่น อาหารการกิน ล้วนแล้วแต่ช่วยตอกย้ำความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่ยังคงมีวิถีวัฒนธรรมเป็นของตนเองได้เป็นอย่างดี

๒. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อ ความเข้าใจในแง่วิถีวัฒนธรรมของคนไทดำที่นอกจากจะใช้บ่งบอกเรื่องราวความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นเหมือนกับแหล่งพบปะกับผู้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตของคนไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองย้อนกลับมาปัจจุบันถึงแม้คนไทดำจะมีความแตกต่างในด้านความเชื่อทาง ศาสนากับชุมชนหมู่บ้านโดยรอบ นั่นก็คือ “การนับถือผี” ซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้กลับไม่ได้สร้างความ แยกแยะและมีเรื่องต้องให้บาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเลย ผู้คนในชุมชนก็อยู่ร่วมกันได้ อย่างสงบสุข

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้มีทั้งกลุ่มคนไทดำและชาวไทย เลยที่มีการนับถือความเชื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น การนับถือตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทดำ นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงถือเป็นการเปิด มุมมองและทำความเข้าใจในประเด็นเรื่องความเป็น “วิถีพุทธร่วมชุมชนทางวัฒนธรรม” ที่ลักษณะ เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา อันจะทำให้เกิดการสร้างความ เป็นเครือข่ายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดเป็น เบื้องต้น พบว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเชื่อชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนอกจากจะมีความเชื่อเรื่องผี แล้วยังมีความเชื่อเรื่องกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เช่นเดียวกันกับผู้ที่นับถือ ศาสนาพุทธ แม้แต่ที่อยู่อาศัยชาวไทดำและชาวพุทธในอดีตไม่ได้มีความแตกต่างกันเท่าไร เนื่องจาก วัสดุที่ใช้ทำหลังคา ตัวบ้าน ผนังบ้าน พื้นบ้าน ล้วนได้มาจากต้นไม้ ใบหญ้าที่เกิดขึ้นเองตามภูมิ ประเทศนั้น ๆ รูปทรง รูปแบบตัวบ้านก็จะทำออกมาคล้าย ๆ กัน ยิ่งในปัจจุบันนี้บ้านเรือนของชาวไท ดำบ้านนาป่าหนาดก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยแทบไม่เหลือเค้าโครงเดิมเอาไว้เลย รวมถึงเมื่อ พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ การแต่งกายก็ยังมีปรับเปลี่ยนตาม ไปโอกาสต่าง ๆ โดยชาวไทดำก็ยังคงแต่งกายด้วยชุดสีดำ (เสื้อฮี) ในการประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธี เสนเรือน ส่วนการแต่งกายในประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ชาวไทดำจะแต่งกายด้วยชุดสุภาพตาม ความเหมาะสมในแต่ละโอกาส แต่สามารถสวมใส่เสื้อฮีไปร่วมงานได้ อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของ ชาวไทยดำแฝงด้วยคุณธรรมเกี่ยวกับ สัจธรรมของชีวิต หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ การปล่อยวาง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสำรวม และความอดทนอดกลั้น ตลอดจนประเพณีการแต่งงานของไทย ดำยังแฝงไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมให้คู่บ่าวสาวได้รู้จักการประพฤติปฏิบัติต่อกัน และใช้ชีวิต อย่างมีความสุขอันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาในมงคลชีวิต ๓๘ ประการ ประเพณีกินดอง แสดงออกถึงคุณธรรม เรื่อง ความกตัญญูกตเวทิต์ สังคหวัตถุ ๔ ทิศ ๖ หิริโอตตปปะ และความสามัคคี อีกทั้งประเพณีการตายของชาวไทดำยังมีความคล้ายคลึงกับพิธีงานศพของชาวพุทธ เป็นพิธีกรรมที่

ชาวไทยพุทธรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี นั่นเป็นเพราะคนไทยพุทธนั้นมีความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับ “ความตาย” ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์นั้นประกอบด้วย ๒ ส่วนด้วยกันก็คือ “รูป” และ “จิต” ถึงแม้ว่าร่างกายจะแตกดับไปแล้ว แต่จิตก็ยังคงวนเวียนไปตามผลกรรมที่เคยกระทำเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่นั่นเอง

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าความเป็นวัฒนธรรมวิถีพุทธในวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทดำ บ้านนาป่าหนาดที่สะท้อนให้เห็นผ่านวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

๕.๑.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ตราบนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผันวักกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ชนบทเริ่มเสื่อมโทรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ดังนั้นการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมไทดำที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้าน จัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของไทดำให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

อัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่ใช้บอกเล่าเรื่องราวผ่านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างมีจุดเด่นที่สามารถนำไปเป็นจุดขายเพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทดำด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำภายในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำนี้ สะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งทำให้ชาวไทดำบ้านนาป่า

หนดมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรักษาและพัฒนารูปแบบที่ยังคงลักษณะความเป็นไทดำเอาไว้ให้ลูกหลานและบุคคลอื่น ๆ ได้ชื่นชม ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้คนที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนที่เข้าไปสัมผัสอย่างเต็มที่

๒. การสร้างความเป็นวิถีพหุทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์นี้บางอย่างสามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับผู้คนภายนอกชุมชนได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุน กิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ พบว่าการสร้างความเป็นวิถีพหุวัฒนธรรมในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นตั้งแต่อดีตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ไม่มีกฎระเบียบที่แน่ชัดในการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีแต่เพียงธรรมเนียมการปฏิบัติ สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น เช่น การทำพิธีเสนเรือน การแต่งกายชุดไทดำ การละเล่นการแซ่บ แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิต ภาษาถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ และวัฒนธรรมของคนต่างถิ่น แต่ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ยังคงช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทดำของตัวเองไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น เอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเชื่อในการนับถือผี ด้วยวัฒนธรรมบางอย่างจะสืบทอดกันมาเพราะความเชื่อ อย่างพิธีเซ่นไหว้ผีเรือนของไทดำ ซึ่งเป็นผีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะปฏิบัติกันทุกครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่อาจจะไม่เยอะเหมือนเมื่อก่อน เพราะบางครอบครัวลูกหลานไปทำงานหรือไปเรียนต่างถิ่น ทำให้ลำบากต่อการประกอบพิธี อีกทั้งชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดยังเคยยึดถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเช่นเดิมเอาไว้ นั่นก็คือการฝังศพ แต่บางคนก็เผลอตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อในสังคมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีอย่างหลากหลาย ทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทดำและพุทธศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำที่มีความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษาหรือเจ้าบ้าน เมื่อมีคนตายทุกบ้าน จะหยุดงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มทำงานใหม่อีกครั้ง โดยในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน แต่อย่างไรก็ดี ความเป็นวิถีชีวิตของชาวไทดำที่สอดคล้องกับพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยมาจนปัจจุบันว่ามีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญาและประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดมาถึงคนรุ่นใหม่และต่อ ๆ ไป หลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา ซึ่งความเชื่อของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้จึงกลายเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับที่ใช้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี

ของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง

การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ และการสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่ท้าทาย หากไม่มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมเพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็นนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมไม่เป็นที่สนใจอีกต่อไป ด้วยปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย บ้านเรือนมีการเปลี่ยนรูปลักษณะเหมือนชุมชนทั่วไปในชนบท การใช้ชีวิตของชาวไทดำก็เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีกระแสสังคมและเทคโนโลยี ชาวไทดำส่วนหนึ่งใช้ชีวิตในสังคมของการพัฒนา ลูกหลานต้องไปโรงเรียนในอำเภอ วัยรุ่นแต่งกายตามสมัยนิยมทั่วไป แต่อีกส่วนหนึ่งชาวไทดำที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นส่วนน้อยก็ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทดำจะมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเองซึ่งวางอยู่บนบรรทัดฐานของความเชื่อ อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้ชาวไทดำไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ไม่ค่อยนิยมแต่งตัวชุดไทดำ แต่จะนิยมแต่งกายตามยุคสมัยใหม่ โดยนิยมใส่กางเกง หรือ เสื้อผ้าที่หาได้ง่ายตามท้องตลาด แม้ทุกวันนี้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดพยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมการแต่งกายขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ลูกหลานชาวไทดำได้เรียนรู้และไม่ให้สูญหายไป ก็ทำได้เพียงเวลาที่มืงาน เทศกาลหรือพิธีสำคัญ ๆ หรือเวลาต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ทั้งนี้การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น พร้อมสร้าง “ความเป็นพุทธทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

๕.๒ อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยครั้งนี้สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด จะเห็นว่าความเป็นมาของชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ เป็นอีกกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ยังรากฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนาน ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องราวอำนาจเหนือธรรมชาติ นั่นก็คือ “ผี” ซึ่ง

สอดคล้องกับการศึกษาของศราวดี ภูขมศรี^{๕๗} ในงานวิจัยเรื่อง “วาดพ่อนชาวไทดำในประเทศไทย: อัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยว” ที่กล่าวให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำตั้งแต่เกิดจนตายที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องผีว่า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทดำ จะมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเอง ในปัจจุบันชนชาวไทดำยังนับถือและบูชาพระยาแถน บรรพบุรุษและผีต่างๆ มากและมีความเชื่อว่าคนทุก ๆ คนนอกจากประกอบไปด้วยร่างกายแล้ว ยังประกอบด้วยอีกส่วนหนึ่งก็คือ ขวัญ (วิญญาณหรือจิต) และเชื่อว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยนั้น เกิดจากการที่ขวัญไม่อยู่กับตัวเอง หรือขวัญได้หนีหายไป จะต้องมีการพิธีตามหาขวัญหรือเรียกขวัญให้กลับคืนมา ในพิธีการเรียกขวัญนี้ต้องอาศัยหมอผี ซึ่งชาวไทดำเรียกว่า มด โดยหมอผีจะเชิญผีต่างๆ ให้ไปตามหาขวัญกลับมา อย่างไรก็ตามถึงแม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่แวดล้อมอยู่รอบตัวต่างทำให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกไปบ้าง ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีให้คงอยู่สืบไป ซึ่งสอดคล้องกับที่ นิวัติ ทองวาล^{๕๘} ได้ศึกษาเรื่อง “การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย” ที่กล่าวว่าวิถีชีวิตของคนไทดำจะปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ชาวไทดำมีอัตลักษณ์ 3 ระดับ คืออัตลักษณ์ปัจเจก ความเป็นตัวตนของปัจเจกบุคคลที่ไม่เหมือนกับบุคคลอื่นของชาวไทดำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมิติภายในและมุมมองของคนภายนอก อัตลักษณ์ร่วม คือตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่มย่อยก็ยังคงมีความแตกต่างของกลุ่มย่อยอื่น ๆ มาเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นภาพลักษณ์ทางสังคมเป็นภาพลักษณ์โดยรวมในความเป็นตัวตนของสังคมชาวไทดำที่แตกต่างจากสังคมอื่น เป็นผลรวมของอัตลักษณ์ของปัจเจกที่หลากหลาย ซึ่งมีพื้นที่ซ้อนทับกันอยู่บางส่วน ด้วยเหตุนี้ ในความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์จึงมีการนำเสนอภาพความเป็นวิถีไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ” ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เสมือนเป็นคลังข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทดำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่อง “ผีฟ้า” หรือ “แถน” ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อีกทั้งภาษาของชาวไทดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง รวมถึงการแต่งกายของชาวไทดำจะมี

^{๕๗} ศราวดี ภูขมศรี, วาดพ่อนชาวไทดำในประเทศไทย: อัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทวัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยว, วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐, หน้า ๓๐๓-๓๐๔.

^{๕๘} นิวัติ ทองวาล, การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

เอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือการแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ตลอดจนการเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ หากมองถึงภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ จะเห็นได้ว่ากลิ่นอายความเป็นไทดำที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การละเล่น อาหารการกิน ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยบอกย้ำความเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

แต่ถึงกระนั้น เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในแง่วิถีวัฒนธรรมของคนไทดำนอกจากจะใช้บอกเรื่องราวความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นเหมือนกับแหล่งพบปะกับผู้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตของคนไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองย้อนกลับมาปัจจุบันถึงแม้คนไทดำจะมีความแตกต่างในด้านความเชื่อทางศาสนากับชุมชนหมู่บ้านโดยรอบ นั่นก็คือ “การนับถือผี” ซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้กลับไม่ได้สร้างความแตกแยกและมีเรื่องต้องให้บาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเลย ผู้คนในชุมชนก็ยังอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ จึงถือเป็นการเปิดมุมมองและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนในความเป็นชุมชนที่มีลักษณะ “พหุร่วมทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือสร้างความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันได้

๕.๒.๒ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ตราบนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผวนกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดจึงได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้าน จัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทดำด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

ในงานวิจัยของอภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์^{๕๙} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาวะปฏิบัติการทางวาทกรรมสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน” โดยสะท้อนให้เห็นการวิเคราะห์การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีนด้วยวิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี ภาวะปฏิบัติการทางวาทกรรม ภาวะปฏิบัติการทางสังคมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์และการหลอมรวมระหว่างอัตลักษณ์ไทยทรงดำและผู้คนในชุมชน รวมไปถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทอัตลักษณ์ไทยทรงดำของหมู่บ้านหัวเขาจีน ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านการดำรงชีพ เป็นการสืบทอดกันมาเพื่อให้ชาวไทดำรำลึกถึงถิ่นกำเนิด และการใช้ชีวิตอยู่การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดำเพื่อดำรงอัตลักษณ์ ความสมัคสมานสามัคคี ความรักและหวงแหนแผ่นดิน ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์การทดแทนคุณแผ่นดิน ผลการวิเคราะห์ภาวะปฏิบัติการทางวาทกรรมดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำมีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การดำรงชีวิต การสร้างคำว่า “ไทยทรงดำ” เพื่อดำรงอัตลักษณ์การสนับสนุนการผลิตซ้ำจากภาวะปฏิบัติการทางสังคมผ่าน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนของผู้เป็นต้นแบบ และการสถาปนาอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เป็นทางการ ซึ่งวาทกรรมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำได้หลอมรวมกลมกลืนกับแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้วาทกรรมชุมชนเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต การหวงแหนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำยังได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้คนหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนทั่วไปได้สัมผัสอย่างเต็มที่ ในทำนองเดียวกับที่ ภักธริรา ผลงาม^{๖๐} ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย” ที่ได้นำเสนอให้เห็นศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของไทดำในด้านต่างๆ ได้แก่ การเที่ยวชมบ้านเรือนชาวไทดำ และการเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประกอบด้วย (๑) การละเล่น ชาวไทดำมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านาน เรียกการละเล่นนี้ว่า แซปาง (๒) ด้านภาษา ชาวไทดำใช้อักษรไทดำซึ่งเป็นอักษรเฉพาะกลุ่ม (๓) ด้านการทอผ้า ไทดำ

^{๕๙} อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์, การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาวะปฏิบัติการทางวาทกรรมสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-เมษายน ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

^{๖๐} ภักธริรา ผลงาม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

บ้านในอดีตทุกคนจะปลูกฝ้ายเอง หรือเลี้ยงไหมเองเพื่อนำมาผลิตเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว (๔) ด้านการแต่งกายของชาวไทดำ มีหลายแบบทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์การแต่งกายของไทดำ (๕) อาหาร ประกอบไปด้วยผักและน้ำพริก (๖) ด้านประเพณี มีดังนี้ ๑) ประเพณีการเกิด ๒) ประเพณีการเลี้ยงดู ๓) ประเพณีการเลือกคู่ครอง และการแต่งงาน ๔) ประเพณีวัยหนุ่ม ๕) ประเพณีการตายและ ๖) ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ๑) พิธีแต่งงาน ๒) พิธีขั้บมัด ๓) พิธีปาดตัง ๔) พิธีเสนเรือน ๕) พิธีเลี้ยงเจ้าบ้าน ส่วนในงานวิจัยของปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง^{๖๑} ที่ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” ก็ได้กล่าวให้เห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่าแหล่งท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการตระหนักรู้ และด้านบุคลากร ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำประกอบด้วย การออกแบบโลโก้ การรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างและขยายตลาด การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ การสร้างแลนด์มาร์ค การพัฒนาบุคลากร การถ่ายรูปแบบการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำ Up-Facebook Instagram ฯลฯ และ Check in รับส่วนลดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว จะเห็นว่าการสร้างความเป็นวิถีพหุวัฒนธรรมในชุมชนทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุนกิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดเป็นชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ สอดคล้องกับที่ วสิษฐ์พล กุลพรม^{๖๒} ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ที่เสนอว่าการพัฒนากระบวนการสร้างความเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม จักร ๔ (ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลยธรรมไปสู่ที่หมาย) มีการประยุกต์ใช้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑. ปฎิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชน ตำบลต้นธงถือว่าตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้านอาณาเขตที่สะดวกสบายด้านการสัญจร เอื้ออำนวย ต่อหลายๆ ด้าน ๒. สัมปยุตตธรรม (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือ การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนา คบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีคุณงามความดี ๓. อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการ

^{๖๑} ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง, แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

^{๖๒} วสิษฐ์พล กุลพรม, การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรม ของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, รายงานการวิจัย, (ลำพูน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐). บทคัดย่อ.

ฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต.สัญจร พบประชาชน โครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔. ปุพเพตปุณญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดี จากการประพฤติปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนั้น นับได้ว่าเป็นทุนเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็ง สงบสุข ตามแบบของชุมชนสังคมวิถีพุทธ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ เพื่อกำหนดทิศทางหรือแนวโน้มในแง่การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่คือนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความ เป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เป็นที่สนใจ ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างฐานให้เกิดความหวงแหน สืบสาน และการอนุรักษ์ความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น

๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อเปิดมุมมองหรือเป็นการสะท้อนให้เห็นการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทสังคมร่วมสมัยด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. จากการศึกษาค้นคว้า พบว่าการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดนี้ ควรมีการปลูกฝัง/ค่านิยมให้กลุ่มลูกหลานชาวไทดำ ตลอดจนการถ่ายทอด/นำเสนอความเป็นวิถีวัฒนธรรมร่วม อีกทั้งให้การสนับสนุนและส่งเสริมในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชนให้เป็นที่รู้จักของผู้คนในสังคมวงกว้างต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

- โกวิทย์ พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๓.
- ณรงค์ เส็งประชา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- นิตยพรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๐.
- บำรุง บุญปัญญา. **๓ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน**. สุรินทร์: โครงการหนังสือดอกทิวป่า, ๒๕๔๙.
- บุญยงค์ เกศเทศ. **“ไทดำ” เมืองแก่ง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแฮดถึงหนองปรัง**. มหาสารคาม: กากะเย็บ, ๒๕๕๘.
- บุญยงค์ เกศเทศ. **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์**. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์การพิมพ์, ๒๕๓๖.
- เบญจวรรณ นาราสัจ. **ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน**. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.
- ประเวศ วะสี. **ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด**. กรุงเทพมหานคร: หมู่บ้าน, ๒๕๓๐.
- ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. **รากฐานแห่งชีวิต : วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: หมู่บ้าน, ๒๕๓๓.
- อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรมศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. **ทะเลรอบคอดของทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๖.

๑.๒ บทความ

จรัส ลีกา และคณะ. การวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน. วารสาร

บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน,

๒๕๖๓.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งใน

ภาคเหนือของประเทศไทย. วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ปีที่ ๓๒ ฉบับ

ที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน, ๒๕๔๓.

ปฎิพัทธ์ ตันมิ่ง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียง

คาน จังหวัดเลย. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔.

๒๕๖๐.

พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธ

บูรณาการตามศาสตร์พระราชา. มนุษยสังคมสาร. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน

กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๖๒.

พระเจริญ บุญทศ และคณะ. พุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์

รวม. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน

, ๒๕๖๔.

พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ. การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก

อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์. ปีที่ ๖ ฉบับ

ที่ ๔ ประจำเดือนตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๒.

ภัทรธิรา ผลงาม. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย. วารสารสถาบัน

วัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน

กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๕๙.

วิศวมาศ ปาลสาร และสำราญ ฐระตา. การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู

ป่าชุมชนบ้านโคกพะไล ตำบลละลวด อำเภอขามเฒ่าจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารรามคำแหง

ฉบับมนุษยศาสตร์. ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๓.

ศรวดี ภูมศรี. วาดพ่อนชาวไทดำในประเทศไทย: อัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบท

วัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยว. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๙

ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐.

สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัว

ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม,

๒๕๕๙.

สุรุฒิ ปัดไธสง. วัฒนธรรมชุมชน : เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน. วารสารพฤติกรรม
ศาสตร์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกันยายน, ๒๕๔๕.

อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์. การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคปฏิบัติการทางวาท
กรรมสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านห้วยเขย่ง. วารสารวิชาการ Veridian
E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
และศิลปะ. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-เมษายน, ๒๕๖๐.

๑.๓ รายงานการวิจัย

งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัว
ไทยญวน. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

จักรพรรณ วงศ์พรพจน์. นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่า
ชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๑.

นิวัติ ทองวล. การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบล
เขาแก้ว อำเภอเขียงคานจังหวัดเลย. รายงานการวิจัย. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราช
ภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙.

วสีษฐ์พล กุลพรม. การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรม ของ
เทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. ลำพูน: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐.

๑.๔ วิทยานิพนธ์

จำเนียร ฝะคังคิว. การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอ
นาคู จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

๑.๕ ประชุมวิชาการ

ฐิรุฒิ เสนาคำ. แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์ ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์.
หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ ๒ เรื่อง “ชาติและ
ชาติพันธุ์: วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน”, เอกสารวิชาการ
ลำดับที่ ๓๖. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๔๗.

๒. ภาษาอังกฤษ

Baccam, D. et al. **Tai Dam-English, English-Tai Dam Vocabulary Book**. Bangkok: Chulalongkorn University, 1989.

Kankipati, V. **Acculturation of Asian Indian Women in the United States**. University of Kentucky, Kentucky, UK. 2012.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือเชิญเป็นผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ชุมชนเข้าร่วมโครงการ

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภณท์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๙๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ประชุมโครงการวิจัย

เจริญพร ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑิ์ไผ่ดำ บ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ใช้สถานที่เพื่อประชุม และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภัณฑิ์ไผ่ดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๙๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ประชุมโครงการวิจัย

เจริญพร ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ใช้สถานที่เพื่อประชุม และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ “เฮือนอ้าย เอ็ม” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๙๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรประชุมเชิงปฏิบัติการ

เจริญพร ดร.เพชรตะบอง ไพศุณย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้เป็นวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภักดีไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๙๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรประชุมเชิงปฏิบัติการ

เจริญพร คุณสำลาน กรมทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้เป็นวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ “เขื่อนอ้าย เอ็ม” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๙๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ภาคผนวก ข
เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้จัดทำขึ้นตามโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และเพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

หมายเหตุ

กรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งการให้สัมภาษณ์นี้จะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.
- ๑.๒ สถานที่สัมภาษณ์.....
- ๑.๓ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....
- ๑.๔ ผู้สัมภาษณ์ : ผู้วิจัย.....บันทึกข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์

๒.๑ ท่านคิดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่สามารถนำมาผสมผสานเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนามีอะไรบ้าง

๒.๓ ท่านคิดว่าการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่า
หนาด ปัจจุบันควรมีทิศทางหรือแนวโน้มอย่างไรบ้าง

๒.๔ ท่านคิดว่าสภาพปัญหาของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านคิดว่าองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทดำบ้านนาป่าหนาด ควรได้รับการเผยแพร่สู่สังคมในวงกว้างอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูล

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล/ฉายา	ตัวแทน
๑	นางชญาณี แสงสว่าง	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๒	นางอรอุมา อังตระกูล	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓	นายพิสิทธิ์ ทันทา	นักการ (ประจำศูนย์ไต่ถาม)
๔	นายสุทธิอาณ นามกอง	ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ ๔
๕	นายเร็กซ์ศักดิ์ ปางชาติ	ปราชญ์ผู้รู้
๖	นางสำลาน กรมทอง	เหียนอ้ายเอี่ยมศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ
๗	นางละออง ชาวนา	ปราชญ์ผู้รู้
๘	นายเพชรตะบอง ไพศุณย์	ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑไทดำ บ้านนาป่าหนาด
๙	นางประจักษ์ อินยานวน	กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด
๑๐	นายกร ไพศุณย์	กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๑	นายพัน ไพศุณย์	กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ
๑๒	นางโสภา คุ่มคำ	ประธานกลุ่มทอผ้าไทดำบ้านนาป่าหนาด
๑๓	นางหนูจร ไพศุณย์ (ชัยปัญญา)	ปราชญ์ผู้รู้
๑๔	นางแป้น ช้อนเปี้ยยุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๑๕	นางสายใจ อินยานวน	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๑๖	นางโสภา ไชยเสนา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๑๗	นางสก็อต ไชยเสนา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๑๘	นางแป้ม ช้อนเปี้ยยุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๑๙	นางสุภาพร ช้อนเปี้ยยุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๐	นางสะหลับ นามกอง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๑	นางไกรวัล สดด้วง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๒	นางฉลาด ช้อนเต็ม	กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด
๒๓	นางอุทัย ช้อนเปี้ยยุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๔	นางปิ่น อ้อยนอ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๕	นางละออง ชาวนา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๖	นางแจ้ ช้อนเปี้ยยุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๗	นายณัฐชนน สีหา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๒๘	นางเสถียร บุคดา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล/ฉายา	ตัวแทน
๒๙	นางคำพอย อ้อยนอ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๐	นางเหรียญ นาลี	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๑	นางพิน คุ่มคำ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๒	นายศรายุทธ สิมมา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๓	นายวิเชียร ศรีกระหัน	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๔	นายเกษม ช้อนเต็ม	ผู้นำศาสนา
๓๕	นางสาวลัดดาวรรณ ชาวตร	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๖	นางสาวรุ่งทราย วันคำ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๗	นางจุฑาทิพ อินเนียร	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๓๘	นายสวรรณค์ ทันทา	ปราชญ์ผู้รู้
๓๙	นายบพิศ แห้วก้อยอม	ปราชญ์ผู้รู้
๔๐	นางวิน ศรีคำ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๑	นายนิอด ชาวตร	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๒	นางสาวแพรวา ศรีปัญญา	ลูกหลานไทดำบ้านนาป่าหนาด
๔๓	นายภูไท สายเกียรติวงศ์	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๔	นางสาวทิมพร กรมทอง	แม่ค้าบ้านนาป่าหนาด
๔๕	นายณัฐวุฒิ กว้างทุ่ง	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๖	นางสาวณัฐนรี หาญธงชัย	ลูกหลานไทดำบ้านนาป่าหนาด
๔๗	นายฉานวัฒน์ ดวงป่า	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๘	นายศรายุทธ สิมมา	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๔๙	นางสาวรุ่งทราย วันคำ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด
๕๐	นางปิ่น อ้อยนอ	ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผศ.ดร.อุเทน วัชรจิโนรส ตำแหน่ง ผอ.สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มทท.ภาคกลางและภาคเหนือ
ที่อยู่ ๕๓๕ อ. ๑๖ - ๑๖๖ อ. ๑๖๖ จ. ๑๖๖
โทรศัพท์ ๐๕๖-๕๖๖๖๖๖ โทรสาร ๐๕๖-๕๖๖๖๖๖

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

“รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย”

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต คำหงษา) และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๖/๖/๖๖ จนถึง ๖/๖/๖๖ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ไม่ผลัดดันงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ให้มีความสำคัญ
๒. ผลผลิตที่ได้เกิดจากงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
๓. เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาและบุคลากร

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรจิโนรส)
(ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม)
ตำแหน่ง

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ก.ค. ๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผศ.ดร. อุเทน วัชรวิไลวงศ์ ตำแหน่ง ผอ. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ ๒๓๕ อ. ๑๕๕-๕๕๕๕๕ ๓. ๕๕ ๑.๕๕๕ ๕.๕๕
โทรศัพท์ ๐๕๕-๕๕๕๕๕๕-๕๕ โทรสาร ๐๕๕-๕๕๕๕๕๕

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน
จังหวัดเลย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ใน
จังหวัดเลย

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ นางสังสุข ภาแก้ว และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ..... จนถึง ๗ กรกฎาคม ..... ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้มีการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในโครงการ/งานวิจัย/งานสร้างสรรค์
๒. ได้มีการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในโครงการ/งานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(.....ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรวิไลวงศ์)

ตำแหน่ง .....ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่... ๗ ก.ย. ๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า... ผศ.ดร.อุทัย ราชโสภา... ตำแหน่ง... ผอ.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน... สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ที่อยู่... ๒๓๖ ๑. ๕๕-๕๕๕ ถนน... ตำบล... อำเภอ... จังหวัด...
โทรศัพท์... ๐๕๒-๕๕๕๕๕๕-๕๕... โทรสาร... ๐๕๒-๕๕๕๕๕๕

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

“โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ
ในจังหวัดเลย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ใน
จังหวัดเลย

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.ประสงค์ หัสริทธิ์ และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่... ๑๕ ก.ย. ๖๕... จนถึง... ๓๑.๑๒.๖๕... ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมด้านอาหาร
- พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์วิถีชีวิต

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ... (ลายเซ็น)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรสินธร)
ตำแหน่ง... ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ นามสกุล   นางสงสุข ภาแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด   ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕
ที่อยู่ปัจจุบัน   ๕๐๖ หมู่ ๘ ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๘   ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (คบ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
พ.ศ. ๒๕๔๗   ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลงานด้านวิชาการ

งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๕   การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่นที่ ๕๗ ปี ๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

บทความวิชาการ

- ไทยแลนด์ ๔.๐: บทวิเคราะห์การปรับบทบาทของหน่วยงานของภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ การประชุม วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IV วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธเกษตร: นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ๙ กันยายน ๒๕๖๔ หน้า ๑๑๑๐๖.

- พระพุทธศาสนากับการพัฒนาทุนมนุษย์และสังคม. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และนานาชาติ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน. ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นามสกุล นายเอกลักษณ์ คงทิพย์
วัน เดือน ปีเกิด ๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๕
ที่อยู่ปัจจุบัน ๕๑/๗ ถนนมลิวรรณ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๘ ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (ค.อ.บ.) สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (ค.อ.ม.) สาขาเทคโนโลยี
เทคนิคศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๖๔ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลงานด้านวิชาการ

งานวิจัย

- พ.ศ.๒๕๖๓ การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนของชุมชนใน
จังหวัดเลย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย :
งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓
- พ.ศ.๒๕๖๓ กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย
(ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย :
งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓
- พ.ศ.๒๕๖๓ การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตาม
แนวชายแดน (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุน
วิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

บทความวิชาการ

- การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสาของนิสิตนักศึกษาครู. การประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ครั้งที่ ๕ มจร. วิทยาเขตขอนแก่น (NIC ๒๐๑๘), ๒๕๖๑.
- วัฒนธรรมทางภาษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. งานสัมมนาผลงานวิจัยนานาชาติ ครั้งที่ ๙ และ
ระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, ๒๕๖๑.

- อิทธิพลแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อภูมิปัญญาไทย. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ (MCU ๑๐๑ CONGRESS I) เรื่อง “พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, ๒๕๖๒.

- การสื่อความหมายในการอธิบายเหตุผลของเยาวชนจังหวัดเลย. งานประชุมวิชาการพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๖๒.

- อัตลักษณ์ของพระสงฆ์ในข่าวออนไลน์. การประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ ๖ ประจำปี ๒๕๖๓ งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการรับใช้สังคม มจร วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๓.

- อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของสถานที่ ในภาพิต คำพังเพย และสำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา พุทธศักราช ๒๕๖๑, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ the ๑ st MCUSR National Conference วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๓.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นามสกุล นายพัทธนันท์ นวลน้อย
 วัน เดือน ปีเกิด ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
 ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๖๘ หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วศ.บ.) สาขาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๖๓ กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย
 (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย :
 งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการคอมพิวเตอร์/อาจารย์พิเศษ

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
 เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นามสกุล นายอาทิตย์ แวงโส
 วัน เดือน ปีเกิด ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖
 ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๘๙ หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
 พ.ศ. ๒๕๖๔ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลงานวิชาการ

บทความวิชาการ
 - “เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนจังหวัดบึงกาฬ” วารสาร มจร.
 อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) พ.ศ. ๒๕๖๔ หน้า ๑๐๒๑-๑๐๓๒.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
 เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐